

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Kovačič

PREHOD IZ IZOBRAŽEVANJA V ZAPOSLOSTEV
V SLOVENIJI IN NA DANSKEM

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Kovačič

Mentorica:izr. prof. dr. Aleksandra Kanjuc-Mrčela

PREHOD IZ IZOBRAŽEVANJA V ZAPOSLOVANJE
V SLOVENIJI IN NA DANSKEM

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

Prehod iz izobraževanja v zaposlitev v Sloveniji in na Danskem

Prehod med izobraževanjem in prvo zaposlitvijo je za mlade pomemben mejnik odraščanja. Uspešnost prehoda se kaže predvsem v deležu brezposelnosti, aktivnosti in zaposlenosti med mladimi ter v dolžini prehoda in ujemanju izobrazbe z zaposlitvijo posameznika. Danska je po večini teh kazalnikov med najuspešnejšimi evropskimi državami. V Sloveniji je situacija nekoliko slabša. Na bolj ali manj uspešen prehod v obeh državah vpliva veliko dejavnikov. Med njimi so velikost generacije, spol, samostojnost mladih, gospodarska rast, fleksibilnost trga, smer in stopnja izobrazbe, delovne izkušnje, potrebe delodajalcev ter njihova povezanost z izobraževalnim sistemom. Na nekatere od teh dejavnikov ni mogoče direktno vplivati, druge pa lahko s pomočjo ustrezne komunikacije med deležniki izobraževalnega sistema prilagajamo trenutni situaciji v državi. Posebej pomembno je, da se svoje vloge pri uspešnosti prehoda zavedajo delodajalci, ki lahko s povratno informacijo vplivajo na ustreznost znanja diplomantov potrebam na trgu. Na uspešen prehod mladih v zaposlitev lahko pozitivno vpliva tudi država, izobraževalne institucije ter ne nazadnje mladi sami. Predvsem pomembno pa je, da delujejo skupaj.

Ključne besede: mladi, zaposlovanje, izobraževanje, prehod, Slovenija, Danska.

Transition from Education to Employment in Slovenia and Denmark

Transition from education to employment is an important milestone in becoming an adult. Its success is reflected in unemployment, activity and employment rates among youth. It can also be measured with its length and job mismatches. In most of these indicators Denmark is one of the most successful European countries. The situation in Slovenia is not so good. There are many factors that influence young person's transition to the labor market; size of the generation, gender, youth independence, economic growth, labor market flexibility, level and field of education, working experience, employer demand and their involvement with the education system. Some of these factors can not be directly influenced. Others can be adjusted to the current situation if proper communication between different shareholders is established. It is very important that employers are aware of their role in young person's transition from education to working life. They need to give feedback to the education system about the suitability of the graduate's education. The success of the transition depends also on the government, educational institutions and young people themselves. It is most important all these shareholders work together following the same goals.

Key words: youth, employment, education, transition, Denmark, Slovenia.

Kazalo

1. Uvod.....	5
2. Kazalniki uspešnosti prehoda iz izobraževanja v zaposlitev	7
2.1 Brezposelnost.....	7
2.2 Aktivnost.....	12
2.3 Zaposlenost	14
2.4 Vrsta zaposlitev v katerih se zaposlujejo mladi.....	16
2.5 Dolžina prehoda v zaposlitev.....	19
2.6 Ujemanje izobrazbe in zaposlitve	21
2.7 Osamosvajanje mladih.....	25
2.7.1 Rodnost	26
3. Dejavniki prehoda iz izobraževanja v zaposlitev.....	27
3.1 Demografski dejavniki.....	27
3.2 Spol	28
3.3 Vloga družine in države pri osamosvajanju mladih – ekonomski dejavniki	29
3.4 Gospodarska rast.....	31
3.5 Dejavniki trga dela (varnost zaposlitve, fleksibilnost trga)	33
3.6 Izobrazba.....	37
3.6.1 Vlaganje v izobraževanje.....	37
3.6.2 Pomen izobrazbe v družbi in gospodarstvu	38
3.6.3 Skladnost ponudbe in potreb na TDS	44
3.7 Delovne izkušnje.....	52
3.8 Vključenost delodajalcev v izobraževalni sistem	55
3.9 Vlaganje v raziskave in razvoj.....	57
4. Zaključek.....	59
5. Literatura:.....	62
6. Priloga.....	67

1. Uvod

Živimo v času, katerega stalnica so spremembe. Mladi danes ne živijo več v enakem svetu, kot so živeli njihovi starši. Svet je bolj nepredvidljiv in nezanesljiv. Tako vse bolj postaja tudi področje dela (zaposlitve). Področje, ki za veliko večino ljudi zahodnega sveta še vedno predstavlja osrednjo vrednoto, smisel življenja, ali vsaj način preživetja, se v zadnjem času dinamizira. Vse več je prehodov med različnimi statusi; iz neaktivnosti v aktivnost, iz zaposlenosti v brezposelnost, itd. Za področje življenja, ki posamezniku predstavlja vir preživetja je ključnega pomena, da se v njem počuti varnega. Imeti mora občutek, da je njegov dohodek varen. Socialna varnost je pomembna za vsakega posameznika ne glede na to v katerem življenjskem obdobju se nahaja.

Svojo diplomsko nalogo sem iz več razlogov posvetila mladim in prehodu iz izobraževanja v prvo pravo zaposlitev. Najpomembnejši razlog je očiten – ker sem tudi sama mlada in se trenutno prvič zares (če ne upoštevam študentskega dela) vključujem v svet dela. Drug razlog so visoke stopnje mladinske brezposelnosti mladih v Evropi ter vse poznejše osamosvajanje mladih v Sloveniji. Želela sem preveriti v čem se Slovenija razlikuje od Danske, države, ki ima kljub fleksibilnemu gospodarstvu in trgu dela, zelo nizko stopnjo brezposelnosti, tudi med mladimi. Mladi so posebna skupina, ki se v zaposlitev šele vključuje. Za dober začetek delovne kariere in samostojnega življenja, je pomembno, da je prehod iz izobraževanja v prvo zaposlitev kar se da gladek in uspešen. Uspešen prehod na trg dela vpliva na posameznikov odnos do dela, njegovo samopodobo, odnos delodajalcev do njega in predvsem na njegovo finančno neodvisnost.

Uspešnost prehoda mladih v zaposlitev v Sloveniji in na Danskem sem preverjala s pomočjo različnih kazalnikov, kot so brezposelnost, aktivnost mladih in drugi. V nadaljevanju sem ugotavljala so glavne razlike med obema državama oz. kateri so dejavniki, ki vplivajo na bolj ali manj uspešen prehod iz izobraževanja v zaposlitev.

Kazalnike in dejavnike uspešnosti prehoda v zaposlitev sem preverjala s pomočjo literature na temo zaposlovanja v Evropi, predvsem na Danskem in v Sloveniji. Trditve in ugotovitve avtorjev, ki so se s to in sorodnimi tematikami ukvarjali že pred mano, sem preverjala še s pomočjo statističnih podatkov različnih statističnih virov, kot so Eurostat, Statistični Urad Republike Slovenije (SURs), danska banka statističnih podatkov StatBank in drugih. Nekaj o situaciji mladih v obeh državah pa sem se naučila tudi iz lastnih izkušenj ter iz pripovedovanj svoje danske prijateljice Eve Dammas, ki sem jo spoznala na študentski izmenjavi na Danskem.

Jedro diplomske naloge sem razdelila v dve glavni poglavji. V prvem sem primerjala kazalnike uspešnosti zaposlovanja mladih v Sloveniji in na Danskem. V drugem pa sem poskušala najti razloge oz. dejavnike za takšno stanje. V zaključku sem ugotovitve obeh poglavij povezala ter ga sklenila z možnimi rešitvami in predlogi.

2. Kazalniki uspešnosti prehoda iz izobraževanja v zaposlitev

2.1 Brezposelnost

Pomemben kazalnik uspešnosti prehoda iz izobraževanja v zaposlitev je stopnja brezposelnosti med mladimi. Za prehodno obdobje med izobraževanjem in zaposlitvijo je določena stopnja brezposelnosti običajna in normalna, vendar le, če je kratkotrajna. Kratkotrajna brezposelnost je lahko posledica nepopolne transparentnosti informacij o ponudbi in povpraševanju na trgu delovne sile. Mladi se po zaključku šolanja lahko znajdejo v brezposelnosti, ker ustrezne zaposlitve ne najdejo takoj. To pa nima nujno negativnega vpliva na njihovo nadaljnjo kariero. Kljub temu je brezposelnost mladih podatek, ki nam veliko pove o položaju mladih na trgu delovne sile v določeni državi. Še posebej je podatek merodajen, če ga primerjamo s stopnjo brezposelnosti celotne aktivne populacije. V Evropski Uniji ni države, ki ne bi imela med mladimi več brezposelnih kot v celotni aktivni populaciji. V povprečju EU-25 je stopnja mladinske brezposelnosti dvakrat tolikšna kot v celotni populaciji. V zadnjih petih letih se brezposelnost v EU giblje okoli 9%, brezposelnost mladih (15–24 let) pa okoli 18%. V Sloveniji sta ob deleža pod povprečjem EU, je pa razlika med obema večja. Leta 2005 je brezposelnost v Sloveniji v povprečju znašala 6,5%, s tem da je bila nekoliko višja med ženskami (7%) kot med moškimi (6,1%). Brezposelnost med mladimi (15–24 let) pa je leta 2005 znašala kar 15,9% in je bila ravno tako bolj pogosta med ženskami (17,8%) kot med moškimi (14,5%) (European Commission 2006). Razlika med spoloma je med mladimi večja kot med celotno populacijo, kar lahko kaže na negativen odnos delodajalcev do zaposlovanja mladih žensk in/ali pa na relativno večji delež mladih moških v t.i. deficitarnih poklicih. Na Danskem je delež brezposelne mladine manj kot dvakrat višji od deleža celotne brezposelnosti. Leta 2005 je brezposelnost na Danskem znašala 4,8% (med moškimi 4,4%, med ženskami 5,3%), med mladimi (15–24 let) pa 8,6%. Med spoloma v stopnji brezposelnosti mladih na Danskem leta 2005 ni bilo razlik (glej European Commission 2006). Ti podatki kažejo na relativno boljšo situacijo pri zaposlovanju mladih na Danskem v primerjavi s Slovenijo. Tudi situacija za mlade ženske je na Danskem precej boljša kot v Sloveniji.

O strukturnih neskladjih na trgu delovne sile nam več pove stopnja dolgotrajne brezposelnosti. V Evropski uniji velja, da je vsaka brezposelnost med mladimi daljša od 6 mesecev problematična in zahteva primerne ukrepe. Vsak mlad človek, ki več kot polovico leta brez uspeha išče zaposlitev bi moral dobiti ustrezno pomoč s strani države. Ta naj bi bila bodisi v obliki izobraževanja, usposabljanja ali pomoči pri iskanju zaposlitve.

V Sloveniji je stopnja dolgotrajne brezposelnosti med celotno populacijo (tudi med mladimi) v zadnjih letih nekoliko upadla in je leta 2005 znašala 3,1% delovne sile. To je pod povprečjem tako EU-25 (3,9%) kot tudi EU-15 (3,3%) (European Commission 2006). Kljub temu, da se oba deleža (med celotno aktivno populacijo in mladimi) zmanjšujeta, pa se delež mladih (predvsem iskalcev prve zaposlitve) med dolgotrajno brezposelnimi relativno povečuje. To pomeni, da je trend zmanjševanja dolgotrajne brezposelnosti med mladimi počasnejši kot med ostalo populacijo. »Med mladimi je bilo leta 2001 brezposelnih več kot šest mesecev 40,5%, več kot eno leto pa 27,7%. Leta 2004 je (bilo) med mladimi brezposelnimi 37,9% brezposelnih več kot šest mesecev, 25,7% pa več kot eno leto.« (ZRSZ v Trbanc 2005: 180) V tem času se je splošna brezposelnost nad eno leto zmanjšala skoraj za 13% (glej tabelo 2.1.1).

Dolgotrajna brezposelnost mladih je krajša kot med ostalo populacijo. Je pa za mlade lahko veliko bolj težavna kot za ostale starostne skupine, saj lahko usodno vpliva na njihovo karierno pot in odnos do dela. Med vsemi mladimi je brezposelnost najbolj usodna za iskalce prve zaposlitve. Leta 2005 je bilo med vsemi dolgotrajno brezposelnimi (nad eno leto) teh že 23,1%. Leto kasneje pa je delež prvič po letu 2002 padel pod 20% (glej tabelo 2.1.1). Vendar to v veliki meri lahko pripisujemo spremembi zakonodaje, ki je iz evidenc brezposelnih črtala vse dijake, študente, vse vključene v izobraževanje odraslih in mlajše od 26 let, ki niso upravičeni do nadomestil za brezposelne (ZRSZ 2006).

Tabela 2.1.1: Struktura brezposelnih prijavljenih v registru Zavoda RS za zaposlovanje

Leto	Povprečno letno število registrirano brezposelnih	Delež starih do 26 let (%)	Delež iskalcev prve zaposlitve (%)	Brezposelni nad 1 leto (%)	Ženske (%)	Delež iskalce prve zaposlitve med vsemi dolgotrajno brezposelnimi (%)
1995	121.483	32,2	19,7	61,9	46,7	17
1996	119.799	31,4	19,4	56,1	48,1	16,9
1997	125.189	29,1	18,3	57,4	48,8	16,7
1998	126.080	26,3	18,1	61,7	49,9	15,7
1999	118.951	25,8	18,7	63,7	50,6	14,8
2000	106.601	23,4	17,9	62,9	50,7	14
2001	101.857	24,1	18,8	58,9	50,8	14,4
2002	102.635	24	19,6	54,4	51,2	17,4
2003	97.674	26,1	23,2	48,6	52,8	20,6
2004	92.826	26,2	25,2	46,2	53,1	22,5
2005	91.889	24,2	24,3	47,3	53,8	23,1
2006	85.836	21,2	22,3	48,8	54,8	19,8

Vir: ZRSZ 2006.

Dolgotrajna brezposelnost je na Danskem leta 2005 znašala le 1,1% delovne sile. Najnižjo stopnjo je dosegla v letih od 2000 do 2002, ko je bila njena vrednost le 0,9%. Njen trend pa je bil od leta 1994, ko je znašala 2,5%, večinoma padajoč. Delež dolgotrajno brezposelnih med mladimi (15-24) brezposelnimi je leta 2005 znašal manj kot 4%, med starimi 25-54 let pa 14% (Quintini in drugi 2007: 30).

Med brezposelno mladino moramo ločiti iskalce prve zaposlitve in iskalce ponovne zaposlitve. Slednjih je danes, ko so vse pogostejše fleksibilne oblike zaposlovanja, vse več. Pomen kratkotrajnih obdobij brezposelnosti med različnimi zaposlitvami je lahko drugačen od obdobja brezposelnosti na začetku kariere. Delodajalci namreč raje zaposlujejo kandidate, ki imajo že določene delovne izkušnje. Obdobja brezposelnosti med posameznimi zaposlitvami so lahko priložnost za izobraževanje, daljši počitek in napredovanje na boljše delovno mesto pri novem delodajalcu. Seveda se to razlikuje od države do države ter od posameznika do posameznika. Zaposleni v različnih državah v povprečju različno prenašajo strah pred izgubo zaposlitve. V Sloveniji je ta strah še precej velik, predvsem med srednjo in starejšo populacijo, ki je navajena zaposlitve za

nedoločen čas. Med mlajšimi in bolje izobraženimi je ta strah manjši oz. je možnost brezposelnosti vsaj bolj pričakovana. Strah pred brezposelnostjo je pogojen z varnostjo zaposljivosti¹. Za Dansko, ki ima v splošnem zelo fleksibilen trg uravnotežen z radodarno državo blaginje, je značilno, da se kljub pogostemu menjavanju zaposlitev, ljudje brezposelnosti v splošnem ne bojijo. V času brezposelnosti država namreč poskrbi, da njihovo finančno stanje ostane na približno enaki ravni, kot je bilo pred brezposelnostjo (do 90% dohodka). Poleg tega pa poskrbi, da si brezposelni v kar se da kratkem času poišče novo zaposlitev ali si pridobi novo znanje in kompetence, če ustrezne zaposlitve ni na voljo.

Delež iskalcev prve zaposlitve med registrirano brezposelnimi je pokazatelj hitrosti in uspešnosti prehajanja mladine iz šolanja v zaposlitev v določeni državi. V Sloveniji se od leta 2000 dalje delež iskalcev prve zaposlitve med registrirano brezposelnimi dviguje. Leta 2003 so iskalci prve zaposlitve predstavljali 23,2%, leta 2004 pa že dobrih 25% registrirano brezposelnih oseb (glej tabelo 2.1.1). Iskalci prve zaposlitve tako predstavljajo kar četrtino vsega priliva v brezposelnost ali 22 000 oseb letno. To dejstvo kaže na to, da (mladinski) trg delovne sile v Sloveniji ne deluje dovolj dobro.

Brezposelnost mladih je odvisna od različnih dejavnikov, ki pa jih bom bolj natančno predstavila v naslednjem poglavju. Poleg transparentnosti trga delovne sile ter strukturne skladnosti potreb in ponudbe na le-tem nanjo vplivajo še različni demografski in ekonomski dejavniki. Ti dejavniki se skozi čas spreminjajo in pri preučevanju vplivov na prehod iz izobraževanja v zaposlitev jih je potrebno upoštevati. Pri preučevanju kazalnikov me je zaradi tega zanimal tudi podatek o nihanju stopnje brezposelnosti skozi čas.

1: »Zaposljivost je sklop dosežkov – veščin, razumevanj in osebnostnih lastnosti – ki omogočajo diplomantom večjo možnost najti zaposlitev in biti pri tem uspešen, kar prispeva k blaginji njih samih, delovne sile, skupnosti in gospodarstva.« »Na zaposljivost diplomantov vplivajo predvsem posameznikove delovne izkušnje, moduli s praktičnimi sestavinami v visokošolskih programih, karierna orientacija na izobraževalni poti ter portfoliji, ki odražajo nabor znanja in kompetenc pridobljenih med študijem.« (Knight in Yorke v Miklavič in drugi 2006: 4)

V času socializma so mladi predstavljali največji delež med brezposelnimi. Fluktuacija zaposlenih je bila majhna, saj je bila najpogostejša oblika zaposlovanja, zaposlitev za nedoločen čas, zelo varna. Najtežje je bilo najti prvo zaposlitev, kasnejša obdobja brezposelnosti pa so bila redka. Vendar pa tudi mladinska brezposelnost največkrat ni bila dolgotrajna. V začetku devetdesetih so se razmere na trgu dela poslabšale in brezposelnost se je začela povečevati. Leta 1993 je anketna brezposelnost dosegla najvišjo vrednost od osamosvojitve 9,1%. Takrat je bila brezposelnost med moškimi (9,9%) višja kot med ženskami (8,3%). Razlog pa je bil v zapiranju podjetij v pretežno moških panogah. Med mladimi je takrat anketna brezposelnost znašala kar 24,2% (SURS v Trbanc 2005: 178). V 90-ih se je delež mladih na račun starejših zaradi množičnega odpuščanja (stečajni, prestrukturiranja podjetij, tehnološki viški) nekoliko zmanjšal. Absolutno število brezposelnih mladih pa se ni nikoli zmanjševalo (Trbanc 2005: 179). V zadnjih desetih letih se je stopnja brezposelnosti med mladimi v Sloveniji nekoliko znižala. Po podatkih za september 2007 je brezposelnost med mladimi znašala le še 14,2%. Iskalcev prve zaposlitve je bil 16,9% (ZRSZ 2007d). Ti podatki pa so lahko zavajajoči, saj se zaradi podaljševanja šolanja, brezposelnost iskalcev prve zaposlitve premika v kasnejša leta. Leta 1998 je bilo v izobraževanje vključenih 53,6%, leta 2003 pa že 66,9% mladih (15–24) (UMAR 2006: 95). S tem se vstop na trg delovne sile odmika v kasnejša leta. Številne raziskave pa kot mlade še vedno obravnavajo stare do 24 ali 25 let. Zaradi vse kasnejšega vstopa mladih v zaposlitev bi bilo smiselno kot mlade obravnavati tudi starejše, in sicer do 30 let. Nekatere raziskave to že upoštevajo.

Danska ima najnižjo stopnjo mladinske brezposelnosti v Evropi. Brezposelnost med mladimi (15–24) na Danskem je od leta 1994, ko je znašala 10,2% postopoma padala. Najnižjo stopnjo je dosegla leta 2000 s 6,2% (glej tabelo 2.1.2). Po letu 2000 se je stopnja spet nekoliko višala.

Tabela 2.1.2: Brezposelnost na Danskem

Leto	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Stopnja brezposelnosti (15–24)	10,2	9,6	9,7	7,7	7,3	9,1	6,2	8,3	7,4	9,2	8,2	8,6
Stopnja brezposelnosti (15+)	7,7	6,7	6,3	5,2	4,9	5,2	4,3	4,5	4,6	5,4	5,5	4,8

Vir: European Commission 2006.

2.2 Aktivnost

Poleg tistih, ki se izobražujejo in tistih, ki iščejo prvo zaposlitev ne smemo pozabiti na tiste, ki se niti ne izobražujejo niti ne iščejo zaposlitve. V razmerah na trgu, ko je težko najti zaposlitev, se relativno velik delež mladih iz strahu pred neuspehom umakne v neaktivnost. Mladi se v tem času lahko dodatno izobražujejo, potujejo ali pa preprosto čakajo, da bo služba poiskala njih. Kljub temu, da so kratka obdobja neaktivnosti neškodljiva in normalna pa le-ta niso vedno prostovoljna. V nekaterih državah mladi težje najdejo zaposlitev kot v drugih in v teh državah je neaktivnost med mladimi bolj pogosta. Razlogi so lahko nenaklonjenost delodajalcev zaposlovanju mladih, strukturna neskladja, netransparentnost trga delovne sile in drugi. Posebej problematična so dolga obdobja neaktivnosti. Danska je po deležu mladih, ki niso ne zaposleni ne v izobraževanju na repu evropskih držav. Delež neaktivnih med starimi 15–19 let je leta 2003 znašal manj kot 3% ter se je v primerjavi z letom 1996 za slab odstotek zmanjšal. Delež med starimi 20–24 let pa je bil nekoliko višji, in sicer okoli 8% (leta 1996 10%) (Quintini in drugi 2007: 27). Delež žensk je bil nekoliko višji od deleža moških. Razlog za to je lahko odločanje za materinstvo takoj po zaključku izobraževanja. Zanimivost Danske je, da se s stopnjo izobrazbe delež neaktivnih mladih viša (za slab odstotek). Za večino ostalih držav je namreč značilno obratno. Verjetno razlago za to lahko najdemo v precej dolgotrajnem izobraževalnem procesu na Danskem. Poleg tega si danska mladina že v času šolanja večinoma najde neko zaposlitev za določen čas. Po zaključku dolgotrajnega šolanja, ki se je skoraj ves čas prepletalo z delom, si mladi Danci in Danke zato pogosto privoščijo leto

oddih. To obdobje neaktivnosti je s strani države tolerirano in videno celo kot nekaj pozitivnega.

Stopnja aktivnosti² mladih pa je vseeno pomemben kazalnik uspešnosti prehoda med izobraževanjem in zaposlitvijo. Zgodnja aktivacija namreč vpliva na delovne navade mladih in jim daje prve delovne izkušnje. Stopnja aktivnosti je v Sloveniji (70,1%) približno enaka povprečju EU-25 (70,2%) in se počasi povečuje. Med mladimi (15–24) pa je bila s 40,5% leta 2005 pod evropskim povprečjem (EU–25: 45,2%) in je v trendu zmanjševanja (glej European Commission 2006). Seveda ta podatek ne pomeni, da mladi v Sloveniji manj pogosto delajo od Evropske mladine. Pomemben fenomen, na katerega ne smemo pozabiti je študentsko delo, ki ga v evidencah aktivnosti in zaposlenosti prebivalstva ni.

Razlika v aktivnosti med spoloma je po podatkih Eurostata (glej Employment in Europe 2006) za leto 2005 v Sloveniji dobrih 8% v korist moških. Delna odstopanja med spoloma so značilna za vso populacijo in so verjetno posledica tradicionalnih vlog ženske in moškega v družbi. Kljub temu, da se te vloge počasi spreminjajo, nekateri vplivi iz preteklosti ostajajo in v večini razvitih družb so moški še vedno bolj pogosto zaposleni od žensk. V Sloveniji je po podatkih ankete o delovni sili v populaciji stari 24 let in več (do upokojitve) razlika v stopnji aktivnosti med spoloma okoli 5% v korist moških. Med mladimi (20–24 let) je razlika kar 13%. Delež aktivnih mladih žensk je 51,1%, med mladimi moškimi pa je aktivnih 64,3% (SURS 2006). To pomeni, da se moški zaposlujejo mlajši od žensk. Razlogi za to so lahko različni: daljše šolanje žensk, odločitev za materinstvo v času ali ob koncu šolanja, strah pred brezposelnostjo, nenaklonjenost delodajalcev zaposlovanju žensk in drugi.

Na Danskem je leta 2005 stopnja aktivnosti (15–64) znaša kar 79,8%. Stopnja aktivnost pa je visoka tudi med starimi od 15 do 24 let, saj znaša kar 68,6%. Razlika med spoloma je na Danskem nekoliko manjša kot v Sloveniji in je za stare 15–24 let celo manjša kot v

---

2: Aktivna je vsa zaposlena in brezposelna (išče zaposlitev) populacija v neki državi.

celotni aktivni populaciji (15–64 let). Razlika v populaciji stari 15 do 64 let je 8,7% v korist moških, v populaciji 15–24 let pa le 3,8%. Tudi na Danskem se stopnja aktivnosti med mladimi v zadnjem času počasi zmanjšuje (glej European Commission 2006).

Tabela 2.2.1: Stopnja aktivnosti na Danskem in v Sloveniji leta 2005.

Država	Stopnja aktivnosti (15–64) (%)			Stopnja aktivnosti (15–24) (%)		
	Skupaj	M	Ž	skupaj	M	Ž
Slovenija	70,7	75,1	66,1	40,50	44,50	36,30
Danska	79,8	83,6	75,9	68,10	70,00	66,20

Vir: European Commission 2006.

2.3 Zaposlenost

Zaposlitev je eden pomembnejših dejavnikov vstopa mladega človeka v svet odraslosti. Finančna neodvisnost od staršev mu omogoča, da se osamosvoji in si pridobi enakopraven položaj v družbi. Zaposlitev je pogoj dolgoročnega načrtovanja življenja, kariere, družine, stanovanja, itd. Med mladimi (15–24) v Sloveniji je delež zaposlenih nekoliko pod povprečjem EU-25 in znaša 34,1%. Razlika med spoloma je podobna kot pri celotni delovno aktivni populaciji in znaša približno 8%. Stopnja zaposlenosti za mlade ženske znaša 29,8%, za moške pa 38,1% (European Commission 2006).

Tudi po stopnji zaposlenosti mladih (15–24 let) je Danska v vrhu Evropskih držav. Leta 2005 je ta znašala 62,3%, med tem ko je povprečje EU-25 znašalo 36,8%, povprečje EU-15 pa 39,8%. Za dansko mladino je značilno, da si že v času šolanja poišče neko delno zaposlitev, ki ji služi kot vir izkušenj in zaslužka. To mladim v času šolanja olajša zgodnje osamosvajanje, kasneje pa večja možnosti pri iskanju zaposlitve. Vendar pa je tudi za Dansko v zadnjih letih značilen trend zniževanja tega deleža.

Eno leto po zaključku izobraževanja ima 80% danske mladine zaposlitev ne glede na višino izobrazbe. Med tistimi z več kot srednješolsko izobrazbo pa je eno leto po šolanju zaposlenih že 90% vseh mladih (Quintini in drugi 2007: 33).

Tabela 2.3.1: Stopnja zaposlenosti v Sloveniji in na Danskem

Država	Stopnja zaposlenosti (15–64) (%)			Stopnja zaposlenosti (15–24) (%)		
	Skupaj	M	Ž	Skupaj	M	Ž
Slovenija	66	70,4	61,3	34,10	38,10	29,80
Danska	75,9	79,8	71,9	62,30	63,90	60,50

Vir: European Commission 2006.

O razmerah mladih na trgu delovne sile nam veliko pove stopnja zaposlenosti mladih v primerjavi s stopnjo zaposlenosti v celotni aktivni populaciji. Stopnja zaposlenosti prebivalstva je v Sloveniji nad povprečjem EU-25 (63,8%) in znaša 66%. Med moškimi je odstotek po pričakovanjih nekoliko višji in znaša 70,4% (ženske: 65,2%). Vendar pa je delež zaposlenih žensk v primerjavi z evropskim povprečjem v Sloveniji nadpovprečen, delež moških pa malenkost podpovprečen. Stopnja zaposlenosti prebivalstva v starosti od 15 do 64 let se je z 61,6% leta 1996 dvignila na 66% leta 2005. V istem obdobju je stopnja zaposlenosti mladih padla s 37,8% na 34,1%, kar je v določeni meri verjetno posledica podaljševanja šolanja. Lahko pa je tudi znak slabšanja razmer na trgu delovne sile in v gospodarstvu. Najnižjo vrednost je delež zaposlenih med mladimi dosegel leta 2003 (29,1%), od takrat pa je do leta 2005 spet nekoliko rasel (glej European Commission 2006).

Tabela 2.3.2: Stopnja zaposlenosti od leta 1994 do 2005 v Sloveniji in na Danskem

		1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Stopnja zaposlenosti (15–64) (%)	Danska	72,3	73,4	73,8	74,9	75,1	76,0	76,3	76,2	75,9	75,1	75,7	75,9
	Slovenija	/	/	61,6	62,6	62,9	62,2	62,8	63,8	63,4	62,6	65,3	66,0
Stopnja zaposlenosti (15–24) (%)	Danska	61,6	64,6	65,2	66,6	65,3	65,5	66,0	62,3	63,5	59,6	62,3	62,3
	Slovenija	/	/	37,8	40,0	37,5	34,0	32,8	30,5	30,6	29,1	33,8	34,1

Vir: European Commission 2006.

Stopnja zaposlenosti prebivalstva na Danskem je bila leta 2005 75,9% (glej tabelo 2.3.2). Stopnja zaposlenosti za moške je bila 79,8%, za ženske pa 71,9%. S temi deleži se Danska uvršča nad povprečje EU-25, ki je leta 2005 znašalo 63,8% (m: 71,3%, ž: 56,3%)

in celo presega Lizbonski cilj 65% zaposlenosti za ženske. Razlika med spoloma je na Danskem s 7,9% močno pod EU-25 povprečjem (15%).

2.4 Vrsta zaposlitev v katerih se zaposlujejo mladi

Za ugotavljanje uspešnosti prehoda v zaposlitev ni dovolj le podatek o deležu zaposlenih. Pomembno je kakšne so zaposlitve, ki jih dobijo mladih. Zaposlitve, ki sočasne, delne in neprimerne izobrazbi sicer lahko zmanjšajo brezposelnost, vendar pa lahko za mlade namesto stopnic v redno zaposlitev predstavljajo pasti. Takšne zaposlitve navadno ne nudijo dodatnega izobraževanja, zato lahko otežujejo napredovanja v boljše, bolj varne zaposlitve. Ti mladi se lahko bolj pogosto znajdejo v brezposelnosti, ki je že tako postala običajen del delovnega obdobja posameznika.

Za fleksibilne trge delovne sile je značilno, da njihovi udeleženci pogosto prehajajo med različnimi statusi, kot so zaposlenost, brezposelnost, neaktivnost in izobraževanje. V Sloveniji je najbolj pogosta zaposlitev še vedno zaposlitev za nedoločen čas in s polnim delovnim časom. Varnost teh zaposlitev se postopoma zmanjšuje, vendar pa se trg dela kljub temu še vedno fleksibilizira predvsem s pomočjo novo nastajajočih zaposlitev. Več kot 75% novih zaposlitev v Sloveniji je sklenjenih za določen čas. V register brezposelnih je vse več priliva oseb, ki so izgubile delo za določen čas. Od leta 1995 do leta 2005 se je delež teh oseb povečal s 25% na 36% (UMAR 2006: 103). To je tudi najbolj prevladujoča oblika nestandardnih zaposlitev v Sloveniji. Za države, ki imajo že tradicionalno bolj prožen trg delovne sile, se bolj pogosto pojavlja zaposlitev s krajšim delovnim časom, manj pogoste pa so zaposlitve za določen čas. Na fleksibilnem trgu delovne sile namreč ni potrebe po pogodbah za določen čas, saj so zaposlitve za nedoločen čas dovolj fleksibilne (delodajalcem dopuščajo relativno poceni zaposlovanje in odpuščanje, odpovedni roki so kratki). V zaposlitvah za določen čas se v Sloveniji največkrat zaposlujejo mladi, iskalci prve in ponovne zaposlitve. Vse pogostejše pojavljanje slednjih na trgu delovne sile, kaže na to, da trg postaja vse bolj prožen. Dejstvo, da se fleksibilnost trga gradi predvsem na mladih ljudeh je problematično, saj

ne-varna zaposlitev negativno vpliva na kvaliteto življenja mladih in varnost na vseh pomembnih področjih življenja (družina, stanovanje).

Slovenija ima v primerjavi z EU nadpovprečno veliko novih zaposlitev za določen čas. Ta vrsta zaposlitve predstavlja najpogostejšo obliko fleksibilne zaposlitve in je s 17,4% nad povprečjem EU (med ženskami: 19,3%) (glej *Employment in Europe 2006*). Takšna oblika fleksibilne zaposlitve je bolj pogosta v državah s sicer relativno togim trgom delovne sile, saj delodajalcem zagotavlja numerično fleksibilnost.

Delo s skrajšanim delovnim časom je v Sloveniji manj pogosta oblika fleksibilnega zaposlovanja. Takšnih zaposlitev je bilo leta 2005 le 9% (*European Commission 2006*). V povprečju EU je delo s skrajšanim delovnim časom najpogostejša oblika fleksibilne zaposlitve, predvsem za ženske. Leta 2005 jih je v povprečju EU-25 kar 32,3% imelo takšno zaposlitev. Pri tem ne smemo pozabiti na vprašanje prostovoljnosti takšnih oblik zaposlitve. Delo je v zahodnem svetu, kljub vse večjemu pomenu prostega časa, še vedno zelo pomembna vrednota. Je aktivnost človeka, ki ga osmišlja in mu daje vrednost v družbi. Seveda pa bolj kot karkoli drugega predstavlja pogoj za preživetje večine prebivalcev zahodnega sveta. Fleksibilne zaposlitve lahko zaposlenim nudijo nižje nagrade in slabšo socialno varnost. Prostovoljnost zaposlovanja v takšnih oblikah zaposlitve je zato lahko odvisna od posameznikovih prioritet. Pogosto je lahko navidezna, saj se predvsem ženske v nekaterih Evropskih državah zaposlujejo v zaposlitvah za skrajšani delovni čas, ker jim skrb za otroke polnega delovnega časa ne omogoča. V resnici bi morda delale polni delovni čas, če bi za varstvo otrok poskrbela država. V Sloveniji je pogostejša oblika zaposlitve, kot v evropskem povprečju, samozaposlitev in predstavlja kar 17,1% vseh zaposlitev. Bolj pogosto se v samozaposlitvah pojavljajo moški. Ženske se po drugi strani bolj pogosto pojavljajo v zaposlitvah za določen čas (glej *European Commission 2006*).

Po zaposlitvah s krajšim delovnim časom se Danska uvršča nad povprečje EU-25. Na Danskem predstavljajo zaposlitve s skrajšanim časom dobro petino (22,1%) vseh zaposlitev (EU-25: 18,4%). Po zaposlitvah za določen čas pa se z 9,8% uvršča pod

povprečje EU-25 (17,4%) (glej European Commission 2006). Razlog je v fleksibilnem trgu delovne sile in ohlapni zakonodaji, ki delodajalcem omogoča hitro in poceni zaposlovanje ter odpuščanje. V takšnih razmerah ni potrebe po zaposlitvah za določen čas, saj imajo tudi zaposlitve za nedoločen čas vse »fleksibilne« značilnosti zaposlitev za določen čas (npr.: kratki odpovedni roki). Tudi po deležu samozaposlenih, se Danska uvršča pod povprečje EU-25 (glej European Commission 2006).

Najpogostejša oblika fleksibilne zaposlitve (zaposlitev za nepolni delovni čas) na Danskem se zelo pogosto pojavlja tudi med mladimi. Večina mladih ima že v času šolanja neko delno zaposlitev, ki jim služi za dodatni zaslužek in delovne izkušnje, ki jih bodo kot iskalci redne zaposlitve nujno potrebovali. V okolju, kjer so delovne izkušnje iskalcev prve redne zaposlitve pogoste, je namreč vsakdo brez njih v relativno slabšem položaju. Na Danskem si večina mladih v času študija poišče neko delo. V prvih letih študija to največkrat ni povezano s smerjo študija, kasneje pa je zaželeno da je. Po zaključku izobraževanja, ko mladi iščejo redno zaposlitev, je konkurenca za zaposlitev velika in prednost imajo seveda tisti z bogatimi delovnimi izkušnjami iz časa šolanja (Eva Dammas).

Med spoloma so različne oblike fleksibilnih zaposlitev neenakomerno porazdeljene. Po pričakovanjih se ženske veliko pogosteje pojavljajo v fleksibilnih oblikah zaposlovanja. V zaposlitvah s krajšim delovnim časom, se ženske na Danskem zaposlujejo skoraj trikrat bolj pogosto kot moški (ženske: 33%, moški: 12,7%), v povprečju EU-25 pa so razlike še večje (ženske: 32,3%, moški: 7,4%). V zaposlitvah za določen čas pa razlike niso tako velike, saj je v splošnem teh zaposlitev manj (ženske: 11,3%, moški: 8,5%) (glej European Commission 2006).

Na Danskem je zaposlitev za nepolni delovni čas med mladimi večinoma prostovoljna in povezana z visoko zaposlenostjo in nizko brezposelnostjo. Več kot 30% zaposlitev mladih eno leto po zaključku izobraževanja je zaposlitev s skrajšanim delovnim časom. Več kot polovica teh zaposlitev je prostovoljne narave. Po pričakovanjih je ta vrsta fleksibilne zaposlitve bolj pogosta med ženskami. Prav tako pa je tudi stopnja

prostovoljnosti takšnih zaposlitev med njimi večja kot med moškimi. Delež delnih zaposlitev se je od konca 90-ih do leta 2004 med mladimi ženskami (eno leto po zaključku šolanja) skoraj podvojil, med tem ko se je med mladimi moškimi v tem času nekoliko zmanjšal. Mladi (15–24) se v zaposlitvah z nepolnim delovnim časom pojavljajo skoraj dvakrat bolj pogosto kot odrasli (25–54) (glej Quintini in drugi 2007: 42).

V celotnem obdobju po drugi svetovni vojni se je delovni čas krajšal, hkrati se je večalo število prostih dni in se krajšal delovni dan. V zadnjem času se je krajšanje nekoliko umirilo, delovni čas pa se močno razlikuje med posameznimi skupinami in tudi med spoloma. Povprečna dolžina delavnika na Danskem je 37 ur tedensko, vendar pa veliko več žensk kot moških dela part-time (15 do 36ur). Veliko več moških kot žensk pa dela več kot standardni delavnik. Pri obeh spolih je prišlo do povečanja števila tistih ki delajo nadstandardno dolg delavnik. Navidezno oz. povprečno krajšanje delavnika pa je posledica vse bolj pogostih fleksibilnih oblik zaposlitev.

Na Danskem okoli 30% vseh zaposlenih vsako leto zamenja zaposlitev. Menjavanje zaposlitev za delodajalce in delavce ne predstavlja velikega stroška. Zaradi tega je trajanje zaposlitev na Danskem med najkrajšimi v Evropi. Hitro menjavanje zaposlitev sicer pomeni pogosta obdobja brezposelnosti, vendar pa so ta navadno kratka. Manj kot 25% brezposelnih je brezposelnih več kot 12 mesecev. V povprečje EU-15 je delež višji od 40% (Jensen in Larsen 2007: 2). Vsako leto se ukine 10 do 15% delovnih mest, ravno toliko pa je novih. Numerična fleksibilnost je nekoliko višja med mladimi in tistimi nižje na hierarhični lestvici ter v manjših podjetjih, vendar pa je v splošnem visoka in skupaj z VB v Evropskem vrhu.

2.5 Dolžina prehoda v zaposlitev

Dolžina prehoda iz izobraževanja v prvo redno zaposlitev (traja vsaj 6 mesecev in 20 ur na teden) je kazalnik, ki nam veliko pove o uspešnosti prehoda mladih v zaposlitev v določeni državi. V kolikor je prehod predolg, to lahko negativno vpliva na osamosvajanje

mladih, njihovo samopodobo in odnos do dela. Odvisno je tudi kaj mladi v času prehoda počnejo; ali opravljajo kakšno plačano ali neplačano (prostovoljno) delo, ali potujejo, se dodatno izobražujejo, iščejo zaposlitev ali pa so zaradi slabih razmer na trgu pesimistični in zaposlitve sploh ne iščejo. V Sloveniji si je po podatkih Ankete o delovni sili (LFS) leta 2000 21% iskalcev prve zaposlitve našlo zaposlitev takoj (brez iskanja), 35% v 6ih mesecih, 13% v 7–12 mesecih, 15% v 1–2 letih, 17% pa v več kot dveh letih. V 6ih mesecih je našlo zaposlitev 26% mladih z osnovno izobrazbo, 49% s srednjo in 77% z višjo. Več kot dve leti je iskalo zaposlitev 50% nižje izobraženih, 20% srednje in 4% višje (Mueller in drugi 2002: 49). Danska je med tremi najbolj uspešnimi OECD državami, poleg Nizozemske in Švice. Eno leto po zaključku izobraževanja ima na Danskem 80% mladih zaposlitev, 10% je brezposelnih in 10% neaktivnih. Podobno velja za vse mlade, ne glede na stopnjo izobrazbe. Edina pomembna razlika med stopnjami izobrazbe je ta, da med tistimi, ki imajo izobrazbo višjo od srednješolske praktično ni takšnih, ki bi bili po enem letu neaktivni. Zaposlenih pa je skoraj 90%. Med tistimi z manj kot srednjo šolo pa je nekoliko več neaktivnih (zaposlenih je 80%). Danska mladina je v sedmih letih po zaključenem šolanju v povprečju brezposelna le 5 mesecev. Skoraj 38% mladih takoj po šolanju dobi zaposlitev. Skoraj 49% je enkrat v sedmih letih po zaključku šolanja brezposelnih. Le 13% pa je v tem obdobju brezposelnih vsaj dvakrat (glej Quintini in drugi 2007).

Danci precej pozno zapuščajo izobraževalni sistem. Poleg Fincev, Danci od Evropske mladine največ časa ostanejo v izobraževalnem sistemu. Stari 15 do 29 let so v povprečju 8,1 let vključeni v izobraževalni sistem, 6,9 pa ne. Vendar pa dolgotrajnost izobraževalnega procesa ne pomeni prelaganja vstopa v zaposlitev. V času šolanja (to je 8,1 let) so mladi na Danskem 4,6 let zaposleni (Limkilde-Kjaer (ur.) 2005: 89). V Sloveniji je »zaposlenost« v času šolanja težje oceniti, saj je najpogostejša oblika zaposlitve šolajoče se mladine delo preko študentskih servisov, ki pa ni zajeto v statistike o zaposlenosti prebivalstva. Kot primerjavo Danski pa lahko povemo, da je za večino ostalih držav sveta zaposlitev v času šolanja precej krajše narave. Z izjemo Švice, Islandije in Nizozemske z nad tremi leti, je za ostale države trajanje zaposlitve v času šolanja krajše od dveh let. Na uspešnost prehoda v zaposlitev pa kažejo tudi kratkotrajna

obdobja brezposelnosti mladih. Izmed preostalih 6,9 let, ko niso vključeni v izobraževalni sistem, so mladi Danci in Danke brezposelni le 0,4 leta, pol leta so neaktivni, preostalih 6 let pa zaposleni. Mladi na Danskem so med delovno najaktivnejšimi mladimi v Evropski Uniji. Kljub temu je brezposelnost zelo nizka. Povprečno trajanje brezposelnosti za 27 razvitih držav sveta je dvakrat tolikšno kot na Danskem (0,8 leta) (Limkilde-Kjaer (ur.) 2005: 89).

Na dolžino prehoda v prvo stalno zaposlitev vpliva tudi segmentacija trga na stalne in začasne zaposlitve. Na Danskem, ki je po trajanju, kdaj mladi dobijo prvo stalno zaposlitev v Evropskem vrhu (najkrajši prehod), je celotni trg dela zelo fleksibilen. Na Danskem mladi v povprečju prvo stalno zaposlitev dobijo v nekoliko manj kot dveh letih (21,3 mesece). Za primerjavo, v Španiji, ki predstavlja drug ekstrem, prehod traja kar 6 let (Quintini in drugi 2007: 34).

2.6 Ujemanje izobrazbe in zaposlitve

Poleg trajanja prehoda je pomemben kazalnik uspešnosti tudi ujemanje posameznikove izobrazbe z zaposlitvijo, ki jo dobi. Živimo v družbi znanja. Znanja, ki ga mora posameznik osvojiti je vse več in se vse hitreje razvija. Izobraževalni proces traja relativno dolgo in v času preden si mlad človek poišče zaposlitev je lahko znanje, ki ga je osvojil pred leti že zastarelo. Zaradi tega se nekateri strokovnjaki in izobraževalni sistemi nagibajo k splošnejšim in širšim izobraževalnim programom, ki jih je možno kasneje nadgraditi in specializirati. Ta trend se sklada tudi z idejo o vseživljenjskem učenju. Šola naj bi posamezniku dala široko bazo znanja, ki ga bo ta skozi celotno delovno kariero ali življenje nadgrajeval. Kader, ki ima široko znanje se lahko zaposluje na raznolikih delovnih mestih, odvisno od trenutne potrebe na trgu. V kolikor je izobrazba kadrov bolj specifična, se lahko v primeru neujemanja s trenutno potrebo na trgu dela pojavi strukturna brezposelnost. Seveda pa mora izobraževalni sistem v smislu snovi, ki jo podaja, slediti spreminjajočim se potrebam na trgu. Poleg tega pa morajo za to pristojne institucije (največkrat država, pa tudi privatni ponudniki), skrbeti tudi za to, da se na trgu pojavlja ustrezno število diplomantov z določeno smerjo izobrazbe. To lahko doseže s

spodbujanjem mladih, da se odločajo za smer izobrazbe, ki je na trgu primanjkuje. Po drugi strani pa naj bi omejevala vpis na smereh, ki imajo preveč diplomantov glede na potrebe na trgu.

Na Danskem se izobrazba mladih in njihova zaposlitev pogosto ne ujemata. Leta 2000 se je po anketi o delovni sili (LFS) 38% vseh mladih po zaključku šolanja zaposlilo na delovnem mestu, ki ni ustrezalo njihovi izobrazbi. V Sloveniji je neujemanja manj (31%) (Mueller in drugi 2002: 62). Kot v večini evropskih držav so tudi na Danskem in v Sloveniji ženske bolj pogosto zaposlene na delovnih mestih, ki se ne ujemajo z njihovo izobrazbo. Na Danskem je ta razlika okoli 7%, v Sloveniji pa skoraj polovico manjša. S starostjo se neujemanje zaposlitve in izobrazbe na Danskem zmanjšuje. V starostni skupini 20–24 let je 44%, v starostni skupini 25–28 let 39% in v starostni skupini 30–35 let 35% (Mueller in drugi 2002: 63). V Sloveniji je delež neujemanja okoli 30 % ne glede na starost. To si lahko razlagamo na več načinov. Možno je, da s časom mladi na Danskem najdejo zaposlitev, ki se ujema z njihovo izobrazbo. Po drugi strani pa je možno, da so starejše kohorte imele pri iskanju zaposlitve manj težav in da so si bolj pogosto uspele najti zaposlitev, ki se je ujemala z njihovo izobrazbo. Prva razlaga je bolj verjetna predvsem za študentsko populacijo. Mladi na Danskem si zelo pogosto že med študijem poiščejo kakšno delno zaposlitev, ki pa se predvsem v nižjih letnikih pogosto ne ujema z njihovo smerjo študija (Eva Dammas). Kasneje se to spremeni, vendar pa kot vidimo iz zgornjih podatkov, nikoli ne doseže stopnje ujemanja, kot ga imamo v Sloveniji.

Takoj po zaključku izobraževanja je bilo leta 2000 po podatkih Eurostata (glej tabelo 2.6.1) neujemanje zaposlitve in izobrazbe v Sloveniji 38,5%. Na Danskem je bil delež skoraj 10% višji. Vendar pa je potrebno ponovno poudariti, da se mladi na Danskem zelo zgodaj zaposlujejo. Pri starosti 17 let je bila leta 2002 kar polovica mladih v delovnem razmerju. Slovenija je ta delež dosegla pri generaciji stari 23 let (Eurostat 2003a).

Mladi v Sloveniji se v času študija namreč ne zaposlujejo temveč delo opravljajo preko študentskih servisov, te »zaposlitve« pa niso zabeležene v registru ZRSZ. Neujemanje z bodočo izobrazbo pa je pri njih precej pogosto.

Tabela 2.6.1: Delež neujemanja izobrazbe z zaposlitvijo po različnih področjih izobrazbe po končanem izobraževanju, 2000

Smer izobrazbe	Slovenija	Danska
Izobraževanje	25,0%	:
Humanistika in umetnost	50,0%	86,0%
Družboslovne, poslovne vede in pravo	35,0%	40,0%
Naravoslovne vede, mat. in računalništvo	50,0%	36,0%
Tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo	23,0%	26,0%
Kmetijstvo in veterina	75,0%	55,0%
Zdravstvo in sociala	29,0%	16,0%
Storitve	21,0%	81,0%
Povprečje	38,5%	48,6%

Vir: Eurostat 2003a.

Mladi v Sloveniji za iskanje zaposlitve potrebujejo več časa kot Danci, je pa morda tudi zaradi tega ujemanje izobrazbe in zaposlitve mladih v Sloveniji večje. Morda je tudi zaradi toleriranja neujemanja izobrazbe in zaposlitve prehod na Danskem krajši. Problem v Sloveniji pa je potemtakem v veliki meri mogoče pripisati slabi transparentnosti ponudbe in povpraševanju na trgu delovne sile, saj mladi po relativno dolgem času večinoma najdejo sebi ustrezno zaposlitev.

Na pogostost ujemanja izobrazbe z delovnim mestom vpliva tudi nivo izobrazbe. Rezultati raziskave EU LFS (Labour Force Survey) kažejo na to, da je med višje izobraženimi ujemanje med izobrazbo in zaposlitvijo večje. Med tistimi s srednješolsko izobrazbo je na Danskem več kot 40% mladih zaposlenih na delovnih mestih, ki se ne ujemajo z njihovo izobrazbo. Med tistimi z višjimi stopnjami izobrazbe pa je takšnih le dobrih 25%. V Sloveniji je tistih s srednjo izobrazbo 32%, tistih z višjo pa dobrih 25% (Mueller in drugi 2002: 64). Razlog je verjetno v tem, da je bolj zahtevna delovna mesta,

ki zahtevajo višjo izobrazbo, težko zapolniti z delavci, ki jim izobrazbeno ne ustrezajo. Seveda ne smemo posploševati, saj obstajajo poklici s srednješolsko ali poklicno izobrazbo, ki zahtevajo visoko raven znanja in spretnosti in jih lahko zasedajo predvsem za to usposobljeni delavci. Vendar pa se na trgu pojavlja vse več delovnih mest v storitvenem sektorju, ki od zaposlenih pogosto, ne glede na izobrazbo, zahtevajo podobne kompetence, kot so računalniška pismenost, komunikacijske sposobnosti, znanje tujih jezikov in podobne. Ta delovna mesta lahko zaseda precej širok spekter posameznikov, ne glede na izobrazbo.

Tudi smer izobrazbe vpliva na (ne)ujemanje zaposlitve z izobrazbo. Nekatera področja izobrazbe so bolj specifična in mlade pripravijo na manjše število delovnih mest, ki jih lahko opravljajo. To je značilno predvsem za zdravstvo in izobraževanje. Bolj splošne smeri, kot so humanistika in družboslovje pa mladim omogočajo širše možnosti pri izbiri zaposlitve. V Sloveniji je največ neujemanja zaposlitev z izobrazbo v kmetijstvu (75%), sledijo humanisti in umetniki (50%), naravoslovci (50%), družbene in poslovne vede ter pravo (35%), večkrat pa se zaposlitev in izobrazba ujemata v zdravstvu in sociali (29%), izobraževanju (25%), inženiringu, proizvodnji in gradbeništvu (23%) ter storitvah (21%). Na Danskem je največ neujemanja v humanistiki (86%), storitvah (81%), kmetijstvu (55%), družbenih in poslovnih vedah ter pravu (40%), manj pa v naravoslovju (36%), tehničnih vedah, proizvodnji in gradbeništvu (26%) ter zdravstvu in sociali (16%) (Mueller in drugi 2002: 64).

(Ne)ujemanje zaposlitve z izobrazbo vpliva na položaj posameznika na trgu delovne sile. Na Danskem imajo tisti, katerih izobrazba in zaposlitev se ujemata pogosto višji zaslužek od tistih pri katerih se ne. V Sloveniji je ta razlika precej majhna, se pa mladi katerih zaposlitev in izobrazba se ne ujemata pogosteje zaposlujejo v zaposlitvah za določen čas. Med tistimi, katerih izobrazba in delovno mesto se ne ujemata je 32% takšnih, ki so zaposleni za določen čas. Med tistimi, ki so zaposleni na delovnih mestih, ki ustrezajo njihovi izobrazbi, pa je zaposlenih za določen čas 21%. Verjetno delodajalci s tem puščajo odprta vrata za potencialnega iskalca zaposlitve, ki bi ustrezal potrebam tega delovnega mesta. Na Danskem razlika ni tako velika (4% in 5%), ker je trg bolj

fleksibilen in potrebe po zaposlitvah za določen čas preprosto ni. V zaposlitvah s krajšim delovnim časom se na Danskem za 5% (15%–10%) bolj pogosto zaposlujejo tisti katerih izobrazba in zaposlitev se ne ujemata. V Sloveniji je takšnih zaposlitev na splošno manj in tudi v tem primeru (ne)ujemanje ne vpliva tako močno (5% in 4%) (Mueller in drugi 2002: 65–67).

Neujemanje zaposlitve in izobrazbe je možno preseči z dodatnim izobraževanjem in usposabljanjem. Za Slovenijo je značilno, da se tisti, katerih znanje in delo se ne ujemata več dodatno izobražujejo. Za Dansko pa je značilno obratno. Dodatno izobraževanje ima vlogo dopolnjevanja znanja, ki ga posameznik že ima (Mueller in drugi 2002: 68). Gre za drugačno miselnost in vrednotenje znanja kot takega. Na Danskem je znanje velika vrednota in pridobivanje novega se z redno zaposlitvijo ne zaključi.

V splošnem je za Evropske države značilno, da mladi, katerih delo in izobrazba se ne ujemata bolj pogosto iščejo drugo zaposlitev. Na Danskem pa ne glede na to ali se njihova izobrazba ujema z delovnim mestom ali ne mladi drugo zaposlitev iščejo enako pogosto. To je seveda povezano z visoko fleksibilnostjo trga dela na Danskem. Verjetnost, da bo posameznik na Danskem izgubil službo je precej velika in zaposleni to dojemajo kot priložnost za razvoj ter boljšo zaposlitev. Seveda pa je pogoj za to občutek varnosti, ki ga na Danskem brezposelnim zagotavlja država.

2.7 Osamosvajanje mladih

Občutek finančne varnosti in neodvisnosti je pomemben dejavnik uspešnega osamosvajanja posameznika od primarne družine. Za mlade je v različnih državah Evropske Unije različno poskrbljeno. Za skandinavske, med katere sodi tudi Danska, in nekatere druge države zahodne Evrope je značilno, da država radodarno skrbi za kar se da uspešen prehod mladih v odraslo in samostojno življenje. Te države mladim nudijo finančno neodvisnost in stabilnost ter jim s tem omogočajo, da se osamosvajajo v zgodnejših letih. Danci se od doma odseljujejo zelo mladi. V starostni skupini 24 do 29 let jih pri starših živi le še 5% (Volk 2003: 28). Za države južne Evrope, predvsem

Španijo, Italijo in tudi Slovenijo pa je značilno, da manjko socialne varnosti nadomeščajo starši oz. širša družina. Zaradi tega mladi v teh državah dlje živijo pri starših ter se kasneje finančno (tudi psihološko) osamosvajajo (fenomen pododraslosti). V Sloveniji kar 75% mladih med 25. in 29. letom starosti živi pri starših, sorodnikih ali partnerjevih starših. V starosti od 30 do 35 let znaša ta odstotek 43%. V povprečju se mladi v Sloveniji od doma odseljujejo pri 26,9 letih. Ženske nekoliko prej (24,2 let) (Filipović 2005: 198). V premajhnih stanovanjih tako pogosto živita dve generaciji odraslih ljudi, ki imajo vsak svoje potrebe, primerne življenjskemu obdobju v katerem se nahajajo.

2.7.1 Rodnost

Rodnost je lahko posredni pokazatelj uspešnosti prehoda v zaposlitev. Mladi v Sloveniji se relativno pozno osamosvajajo od svojih staršev, zato me je zanimalo, če se zaradi tega odločajo za otroke kasneje od Danccev, ki se od doma odseljujejo bolj zgodaj. Ugotovitev je bila zanimiva, saj po podatkih Eurostata ženske v Sloveniji prvega otroka v povprečju rodijo mlajše kot na Danskem. Leta 2003 je imela povprečna ženska v Sloveniji prvega otroka pri 27,2 letih. Na Danskem je povprečna starost ženske, ko rodi prvega otroka 27,8 let (podatek je za leto 2001). Vendar pa ima danska ženska v povprečju več otrok kot slovenska. Danska ženska je leta 2003 v povprečju rodila 1,7 otroka, slovenska pa komaj 1,2 otroka. Tudi podatek o sklepanju zakonskih zvez je bil v nasprotju z mojimi pričakovanji. Mladi Danci in Danke se v povprečju poročajo skoraj dve leti starejši od slovenskih vrstnikov. Moški pa so v obeh državah, ko se poročijo, v povprečju približno dve leti starejši od žensk (glej SURS 2005b). Razlog za to je po vsej verjetnosti v dolgotrajnem izobraževanju na Danskem. Po tem lahko sklepamo, da je finančna neodvisnost, ki jo mladim na Danskem zagotavlja država namenjena predvsem izobraževanju ter na večjo rodnost v zgodnejših letih ne vpliva. To je razumljivo, saj država v zameno za štipendije in posojila od mladih zahteva aktivno izobraževanje.

3. Dejavniki prehoda iz izobraževanja v zaposlitev

3.1 Demografski dejavniki

Delež mladih v Evropski populaciji se zmanjšuje. Leta 2006 je bil delež mlajših od 24 let v EU-27 28,6%. Projekcije kažejo, da naj bi se do leta 2050 ta delež znižal na 23,1%. Slovenija je bila leta 2006 med državami z najnižjimi deleži starih do 15 let. Ta je v Sloveniji znašal 14,1%, kar je pod povprečjem EU-27 (15,9%). Kot kažejo trendi pa naj bi se delež starih do 15 let v Sloveniji do leta 2050 še zmanjšal, in sicer na 12,8%. Delež populacije stare 15 do 24 let pa naj bi se v Sloveniji znižal s 13,1% leta 2006 na 9,1% leta 2050 (glej Eurostat 2007d). To bo imelo posledice za zaposlovanje mladih in zaposlovanje na sploh. Manjšanje kohorte mladih bi lahko pomenilo lajšanje prehoda med izobraževanjem in zaposlitvijo, saj se ponudba delovne sile manjša. Vendar pa se z razvojem tehnologije ter selitvijo proizvodnje v manj razvite države manjšajo tudi potrebe po delovni sili, predvsem slabše izobraženi.

Danska je med državami z največjim deležem starih do 15 let. Leta 2006 je ta znašal 18,7%. Po deležu starih med 15 in 24 let je Danska pod evropskim povprečjem. Na Danskem je delež starih med 15 in 24 let leta 2006 znašal 11,2%, EU-27 povprečje pa je bilo 12,7%. Po predvidevanjih Eurostata bo Danska leta 2050 med državami z najvišjim deležem starih do 24 let. Ta naj bi znašal kar 27,5% (glej Eurostat 2007d). To bi lahko imelo vpliv na zaposlovanje mladih v prihodnosti. Brezposelnost mladih na Danskem se v zadnjih letih že nekoliko viša, vendar pa to lahko pripišemo tudi nižji gospodarski rasti. V prihodnje je zaradi večjega števila mladih, ki si bodo v določenem trenutku iskali zaposlitev, možno še nadaljnje zvišanje tega deleža. V kolikor se drugi dejavniki ne bodo spremenili lahko zaradi večje oz. manjše kohorte mladih, v naslednjih 50-ih letih pričakujemo spremenjeno situacijo v zaposlovanju mladih v Sloveniji in na Danskem. V Sloveniji bodo namreč po predvidevanjih generacije mladih, ki bodo iskale delo vse manjše, na Danskem pa vse večje.

3.2 Spol

Spol je dejavnik, ki lahko vpliva na prehod v zaposlitev. Delodajalci imajo lahko do zaposlovanja žensk in moških različen odnos. Ženske, predvsem mlade, delodajalcem predstavljajo določeno tveganje, saj lahko v primeru zanositve za relativno dolgo obdobje izostanejo z dela. Leta 2006 je bila anketna stopnja brezposelnosti med mladimi (15–24) moškimi 13,6%, med mladimi ženskami pa 16,1%. V celotni populaciji so razlike manj izrazite. Anketna brezposelnost med moškimi je leta 2006 znašala 5,1%, med ženskami pa 6,8% (glej ZRSZ 2006). Leta 2004 so iskalke prve zaposlitve predstavljale 56,6 % med vsemi brezposelnimi iskalci prve zaposlitve. Med celotno populacijo je delež žensk znašal 53,1%. Med vsemi mladimi (do 26 let) pa 53,8% (ZRSZ v Trbanc 2005: 181).

Poleg tega se ženske v Sloveniji pogosteje od moških pojavljajo v fleksibilnih zaposlitvah. Pri teh pa je tveganje brezposelnosti v Sloveniji za zdaj večje, kot v nefleksibilnih zaposlitvah (za nedoločen in polni delovni čas). Na Danskem se mlade ženske in moški približno enako pogosto pojavljajo med brezposelnimi. Se pa ženske v splošnem bolj pogosto pojavljajo v zaposlitvah s skrajšanim delovnim časom. Danski trg dela je bolj fleksibilen, zato se razlike med spoloma izražajo drugače. Tveganje delodajalcev je v bolj fleksibilnih trgih manjše, saj so pogodbe že same po sebi bolj fleksibilne.

Ženske v Sloveniji imajo v povprečju višjo stopnjo izobrazbe od moških. Predstavljajo pa večino med družboslovci in diplomanti poslovnih ved, ki se najpogosteje pojavljajo med brezposelnimi. Tako, da je poleg odnosa delodajalcev do zaposlovanja mladih žensk, za njihov položaj na trgu dela kriva tudi smer izobrazbe v kateri se največkrat pojavljajo.

Ženske pa niso bile vedno bolj zastopane med brezposelnimi. Obstajajo obdobja, ki zaradi različnih dejavnikov tehtnico prevesijo v škodo moških. Ti dejavniki so bili po osamosvojitvi predvsem gospodarske narave. Do konca 90ih let je brezposelnost prizadela predvsem moške panoge. Leta 1993 je bil delež žensk med registriranimi brezposelnimi samo 42,8%. V drugi polovici 90ih let pa je brezposelnost prizadela

ženske panoge industrije (obutvena, tekstilna) in od takrat dalje znaša delež žensk med brezposelnimi nekoliko več kot 50% (Trbanc 2005: 180).

3.3 Vloga družine in države pri osamosvajanju mladih – ekonomski dejavniki

Na uspešnost in predvsem hitrost prehoda vpliva splošni vzorec družine in njena vloga pri odraščanju in osamosvajanju mladih v določeni družbi. Slovenija spada med države v katerih starši svojim otrokom dolgo nudijo finančno oporo. Takšna oblika podpore mladim je značilna za večino južноеvropskih držav, predvsem za Italijo in Španijo, pa tudi Slovenijo. Družina v teh državah nadomešča finančno varnost, ki jo predvsem v skandinavskih državah mladim zagotavlja država. V južноеvropskih državah mladi pogosto živijo s starši preko 30. leta, zato tudi psihološko ostajajo relativno bolj nesamostojni od vrstnikov v državah, kjer je osamosvajanje zgodnejše. Verjetno je tudi dejavnik, ki vpliva na daljši prehod v zaposlitev. Opora staršev je zato lahko nujni nadomestek državne pomoči, ki pa hkrati negativno vpliva na osamosvajanje. Mladi se relativno dolgo zanašajo na finančno oporo staršev in s tem manj odgovornosti za svoje stanje v sedanjosti in prihodnosti pripisujejo sebi. Kot pravita Uletova in Kuharjeva prelaganje prehoda v odraslost podaljšuje odvisnost od staršev, prinaša negativnost glede prihodnosti, manjšo avtonomijo, zmanjšano odgovornost v sedanjosti, pasivnost in apatičnost (Filipović 2005: 201). To vpliva na posameznikov razvoj na vseh področjih odraščanja, tudi na področju zaposlovanja.

Danska sodi med države, ki mladim nudijo bogato finančno oporo. Študentje od države prejemajo radodarno pomoč v obliki štipendij in posojil. Vsakdo, ki dopolni 18 let in nadaljuje šolanje je ne glede na socialni status upravičen do štipendije. Ta za tiste, ki se odselijo od doma znaša največ 4852 danskih kron³ na mesec, za tiste, ki živijo doma pa polovico tega zneska. Štipendija lahko znaša skoraj četrtno povprečne danske plače⁴.

3: Po tečaju Banke Slovenije dne 10. oktobra 2007 je to znašalo 651 EUR.

4: Povprečna letna bruto (neto = 62% bruto) plača polno zaposlenega v industriji in storitvah je leta 2005 znašala dobrih 47500 EUR ali 3960 EUR na mesec.

Štipendija šolajočemu se pripada za čas trajanja študija ter eno dodatno leto. V času študija je študent upravičen do menjave smeri, maksimalno število mesečnih štipendij do katerih je upravičen pa je 70 (Državne štipendije in posojila za študente na Danskem 2007). Ta znesek največkrat zadostuje za stroške stanovanja. Država mladim na ta način omogoči, da se zgodaj odselijo od doma in do 22 leta se jih odseli že več kot polovica. (Iacovou 2001: 8) Poleg štipendije mladim pomemben vir dohodka predstavlja zaposlitev s skrajšanim delovnim časom, 10 do 25 ur na teden (Eva Dammas). Zaradi pomena delovnih izkušenj pri iskanju redne zaposlitve po zaključenem šolanju, je zaposlitev v času študija zelo pogosta. V prvih letih študija ta zaposlitev ni nujno povezana s študijsko smerjo. Kasneje pa je to zelo zaželeno, saj delodajalci od iskalcev zaposlitve pogosto zahtevajo izkušnje (Eva Dammas). Dohodek študentov je obdavčen (38%) in omejen na 5000 kron (+38%) na mesec (Eva Dammas). Na ta način država skrbi, da študentje, kljub delu opravljajo tudi svoje študijske obveznosti, saj za to prejemajo štipendijo. Za mesece, ko je bil ta znesek presežen, morajo ob koncu leta vrniti presežek in dodatnih 7% kazni. V primeru, da želi študent začasno prekiniti s študijem in se bolj posvetiti delu, lahko štipendijo zamrzne, ko se ponovno posveti študiju pa jo prične ponovno dobivati. Poleg štipendije in zaslužka od dela, lahko danski študent zaprosi za posojilo, ki znaša 2500 kron na mesec. Ta denar mora študent vrniti, vendar v precej dolgem časovnem obdobju (15 let) in po dokaj nizki obrestni meri (4% na letni ravni). Posojilo mora študent začeti vračati eno leto po zaključku študija (Državne štipendije in posojila za študente na Danskem 2007). Vse to študentom omogoča finančno brezskrben študij, zgodnje osamosvajanje od staršev, hkrati pa jih navaja na osebno odgovornost in sposobnost organiziranja lastnih financ.

V Sloveniji je finančna podpora študentom slabša kot na Danskem. Leta 2005 je v Sloveniji prejelo štipendije 57768 dijakov in študentov, kar je za 4,8% manj kot leto prej. Delež kadrovske štipendije se je zmanjšal za 30,4 %, delež Zoisovih za 4,3%, delež republiških pa za 0,3%. Od 57768 štipendistov je 67,4% prejelo republiško štipendijo, 8,5 % kadrovske in 22,3% Zoisovo. Povprečna študentska štipendija je znašala 44 500 SIT, dijaška pa 30 600 SIT. Povprečna štipendija je znašala 36 200 SIT, kar je 20,5% povprečne plače v Sloveniji za leto 2005. Med štipendisti je bilo skoraj dve tretjini

srednješolcev. Leta 2005 je bilo v Sloveniji med študenti 23148 štipendistov, kar znaša približno 20% celotne študentske populacije tistega leta. 12% (2882) jih je prejelo kadrovske štipendije, 54% (12513) republiške in 30% (7000) Zoisovo. Ostali so prejeli štipendije iz drugih skladov (SURS 2005a). Zoisovo štipendijo prejema nadpovprečno nadarjeni, republiško pa mladi iz socialno ogroženih družin. Obe zgornji vrsti štipendije razpisuje država. Mesta za kadrovske štipendiste razpišejo delodajalci. Poleg naštetih štipendij lahko mladi s statusom študenta ali dijaka zaprosijo še za t.i. posojila za študij. Posamezne štipendije in posojilo se medsebojno izključujejo, kar pomeni, da lahko posamezni študent ali dijak prejema le eno od naštetih pomoči. Prejemnik denarne pomoči tudi ne sme biti v delovnem razmerju ali prijavljen v evidenci brezposelnih. To izključevanje naštetih pomoči strogo ločuje proces izobraževanja in zaposlitev, kar lahko za marsikoga prehod med obema podaljša in oteži. Edina od naštetih pomoči, ki deluje kot nekakšen vezni člen med izobraževanjem in zaposlovanjem je kadrovska štipendija. Količina le-teh pa se je v zadnjem času zmanjšala.

3.4 Gospodarska rast

Slovensko gospodarstvo je bilo v zadnjih petnajstih letih deležno velikih reform. Iz planiranega gospodarstva v času socializma je z osamosvojitvijo Slovenija velik del trgovanja usmerila na zahodne trge, kjer vladajo pravila visoke konkurence. Od prepričanja, da je možno uspešno planirati razvoj gospodarstva, zaposlovanja in izobraževanja, je Slovenija prišla do spoznanja, da bo v novih okoliščinah to veliko težje. Od osamosvojitve dalje se je po svoji strukturi Slovensko gospodarstvo od pretežno industrijskega spreminjalo v vse bolj storitvenega. Slovensko gospodarstvo je leta 2005 največ ljudi zaposlovalo v storitvenem sektorju (54,5%). 35,2% je bilo zaposlenih v industriji, 10,2% pa v kmetijstvu (glej European Commission 2006).

Za obdobje socializma je bila značilna polna zaposlenost in visoka varnost zaposlitve. Drugod po Evropi se je brezposelnost zaradi tehnoloških neskladij in prestrukturiranja gospodarstev že v 80-ih letih povečala. V Sloveniji je bila rast po padcu socializma zato toliko večja in bolj nenadna. Leta 1993 je registrirana brezposelnost dosegla 14,4% in se

ohranila na približno enaki ravni vse do leta 1999. V letu 2000 je prvič padla pod 13% in dosegla 12,2% (ZRSZ 2000). Varnost zaposlitve se je poslabšala. Še posebej ranljivi so (bili) mladi, med katerimi je brezposelnost v zadnjih 10-ih letih približno dva in pol-krat višja kot med ostalo populacijo. Brezposelnost med starejšimi generacijami, katerih zaposlitve so dobro zaščitene, je pogosto posledica prestrukturiranja gospodarstva in zapiranja podjetij. Med mladimi pa je brezposelnost v zadnjem času posledica gospodarskih nihanj, saj ti zaradi večje fleksibilnosti novih zaposlitvenih pogodb služijo numerični prilagodljivosti podjetij. Takšna brezposelnosti se imenuje ciklična, saj je odvisna od gospodarskih nihanj oz. ciklov. V času, ko je gospodarstvo v trendu rasti, se povečujejo potrebe po delavcih. Ko se rast umirja pa se te potrebe zmanjšujejo in takrat se najbolj fleksibilna delovna mesta ukinjajo. Ker so v Sloveniji v fleksibilnih (predvsem časovno omejenih) zaposlitvah zaposleni predvsem mladi, so ti pogosto glavne žrtve odpuščanja v času gospodarskih težav. Gospodarska rast je zato tudi pomemben dejavnik prehoda v zaposlitev, saj je v času recesije novih zaposlitev manj, brezposelnost med mladimi pa se takrat najbolj poveča.

Tabela 3.4.1: Gospodarska rast in brezposelnost mladih

Leto	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Rast BDP	EU 25	2,8	2,6	1,8	2,7	2,9	3,0	3,9	2,0	1,2	1,2	2,4	1,6	2,3	2,2
	Slovenija	5,3	4,1	3,7	4,8	3,9	5,4	4,1	2,7	3,5	2,7	4,2	3,9	4,3	4,1
	Danska	5,5	3,1	2,8	3,2	2,2	2,6	3,5	0,7	0,5	0,7	1,9	3,1	3,2	2,3
Brezposelnost (mladi)	EU 25	:	:	:	:	19,3	18,5	17,4	17,7	18,3	18,8	18,9	18,5	:	:
	Slovenija	:	:	17,5	17,2	17,8	17,7	16,3	17,8	16,5	17,3	16,1	15,9	:	:
	Danska	10,2	9,6	9,7	7,7	7,3	9,1	6,2	8,3	7,4	9,2	8,2	8,6	:	:

Vir: European Commission 2006.

Dansko gospodarstvo je zelo visokotehnološko naravnano, kar pomeni, da mora biti delovna sila primerno izobražena. Okoli 80% vseh svojih proizvodov Danska izvažata. Glede na strukturo gospodarstva je zelo napredna. V storitvah zaposluje kar 75,7 % zaposlenih, v industriji 21,2% in v kmetijstvu 3,1% (2005). Delež v storitvah z leti narašča, deleža v industriji in kmetijstvu pa, kot povsod po Evropi, padata (glej European Commission 2006).

Gospodarska nihanja so tudi v tej gospodarsko uspešni državi nekaj običajnega. V zgodnjih 90-ih letih dvajsetega stoletja je Dansko prizadela ekonomska recesija. Rast bruto domačega proizvoda (BDP) je bila v začetku 90-ih let nizka, leta 1993 celo nična. To je povzročilo visoko stopnjo brezposelnosti, posebej med mladimi. Stopnja celotne brezposelnosti je od leta 1990 s 7,2%, narasla na 9,5% leta 1993. Mladinska brezposelnost pa je leta 1993 znašala 12,8% (glej European Commission 2002). Kasneje sta se obe stopnji, z občasnimi nihanji navzgor, vztrajno zmanjševali. Gospodarska rast je bila po letu 1994, ko je znašala celo 5,5%, do leta 2000 največkrat nad 2,5 odstotna. V začetku novega tisočletja se je gospodarska rast na Danskem nekoliko umirila, kar se je odražalo tudi na povečani stopnji brezposelnosti med mladimi. Ta se je z 6,2 leta 2000 povzpela na 8,3 leta 2001 (glej tabelo 3.4.1). Ponoven skok v gospodarski rasti, ki je sledil leta 2005 se v zmanjšanju brezposelnosti seveda ni pokazal takoj. Stopnja brezposelnosti se ob slabši gospodarski rasti namreč hitro poveča, za zmanjšanje le-te pa je potrebna večletna gospodarska rast.

3.5 Dejavniki trga dela

V Sloveniji je trg dela še precej tog. Večina zaposlitev, ki so nastale v prejšnjem sistemu je bila sklenjena za nedoločen in polni delovni čas. Te zaposlitve so relativno varne pred brezposelnostjo. Fleksibilnost trga dela se v Sloveniji za zdaj ustvarja predvsem z novimi zaposlitvami, ki so kar v preko 75 odstotkih sklenjene za določen čas. Vendar pa se tudi varnost zaposlitve v zaposlitvah za nedoločen čas počasi niža. Z Zakonom o delovnih razmerjih, ki je bil sprejet leta 2003 je prišlo do krajšanja odpovednih rokov in zniževanja odpravnin. Indeks varovanja zaposlitve⁵ za nedoločen čas se je zmanjšal s 3,1 na 2,7. Zaposlitve za določen čas pa po drugi strani postajajo bolj varne. Indeks se je leta 2003 z 1,3 zvišal na 2. Trend gre v smeri izenačevanja varnosti obeh oblik zaposlitve, vendar pa je varnost zaposlitve za nedoločen čas še vedno večja (glej prilogo D). Zaradi tega pomemben dejavnik fleksibilizacije trga dela ostajajo zaposlitve za določen čas. Zaposlitev za določen čas je prevladujoča oblika fleksibilne zaposlitve v Sloveniji. Po

---

5: Indeks varovanja zaposlitve zaseda vrednosti od 0 do 6, pri čemer 0 pomeni največjo fleksibilnost, 6 pa največjo togost. Leta 1995 je v Sloveniji indeks za zaposlitve za nedoločen čas znašal 4,1 točke.

podatkih Zavoda za zaposlovanje je bilo leta 2004 76% zaposlitev sklenjenih za določen čas. Leta 2001 je bilo vseh zaposlitev za določen čas v Sloveniji 10,5%, med mladimi pa kar 42,9% (Kanjuo-Mrčela in Ignjatović 2004: 246). Zaposlitev s krajšim delovnim časom pa v Sloveniji ni veliko. Razloge za to gre iskati v neprilagojenosti socialnih sistemov fleksibilnim oblikam zaposlitve. Te posamezniku ne zagotavljajo dovolj socialne in finančne varnosti (nižji dohodek). Poleg tega so delne zaposlitve tudi za delodajalca drage. V Sloveniji ima velik vpliv na manjši delež fleksibilnih zaposlitev tudi miselnost ljudi in vrednota dela v družbi kot taka. Prebivalci bivših socialističnih držav so vajeni, da država v dobrem in slabem poskrbi za njihovo zaposlitev in preživetje podjetij. Zato je vse večja negotovost velik šok. Fleksibilne oblike zaposlovanja se zato težko sprejmejo in so posledično manj razširjene kot v razvitejših državah. Vendar pa se tudi v Sloveniji sistem vrednot spreminja. Vrednota dela (uspeh v poklicu) je med mladimi šele na sedmem mestu lestvice vrednot. Na vrhu lestvice je zdravje, pred delom pa so še prijateljstvo, družina, mir, svoboda mišljenja in delovanja ter skrb za okolje (glej Ule 2004). Odmik od vrednote dela je verjetno posledica zmanjšane varnosti, ki jo nudi delo oz. zaposlitev. Razumljivo je, da zaradi zmanjšanja varnosti, ki jo nudi delo, mladi danes varnost vse bolj iščejo v krogu družine in prijateljev.

V razvitih državah imajo fleksibilne oblike zaposlovanja daljšo tradicijo. Nizozemska je primer države z visokim deležem zaposlitev s krajšim delovnim časom. Najpogosteje je ta oblika zaposlovanja zastopana med ženskami in je prostovoljne narave. V raziskavi HWF je bilo ugotovljeno, da je na Nizozemskem 77,3% žensk zaposlenih s skrajšanim delovnim časom (glej Sicherl 2003). Na Danskem je ta delež leta 2005 znašal 33%, kar je približno enako evropskemu povprečju (EU25: 32,3%) (glej European Commission 2006). Po podatkih Eurostata delež žensk zaposlenih v zaposlitvah s skrajšanim delovnim časom v Sloveniji z leti nekoliko raste, a je leta 2005 z 11,1% še vedno znašal komaj tretjino Evropskega povprečja. Zaposlitev s krajšim delovnim časom je pogostejša v razvitejših državah. V manj razvitih, med katere prištevajo Slovenijo, pa je najpogostejša oblika samozaposlovanje in zaposlovanje za določen čas (glej Sicherl 2003).

Višji odstotek zaposlenih v atipičnih oblikah zaposlitve v razvitejših članicah EU pa ne pomeni slabše situacije na trgu delovne sile. Zaposleni v takšnih oblikah zaposlitve so z njimi zadovoljni. Leta 2000 (EU-15) 59,3% zaposlenih s skrajšanim delovnim časom ni želelo zaposlitve za polni delovni čas. Le 15,8% je delalo s skrajšanim delovnim časom, ker zaposlitve za polni delovni čas niso dobili (Sicherl 2003: 158). Visok delež prostovoljnosti zaposlitev s skrajšanim delovnim časom lahko razumemo kot posledico spreminjanja vrednotnih sistemov v Evropi. V vseh razvitih evropskih državah je namreč opaziti t.i. modernizacijo vrednot, ki delo kot osrednjo vrednoto odmika na nižja mesta pomembnosti, kot pomembnejše pa postajajo vrednote prostega časa in družine. Pogoj za podrejanje dela prostemu času in družini pa je seveda finančna neodvisnost, ki jo največkrat zagotavlja ravno zaposlitev, če že ne zaposlitev s polnim delovnim časom. Po drugi strani na prostovoljnost zaposlovanja v fleksibilnih zaposlitvah vplivajo tudi dejavniki kot so možnosti za otroško varstvo, razporejanje gospodinjskih opravil med partnerjema in podobni. Zaposlovanje v zaposlitvah s krajšim delovnim časom je lahko zgolj navidezno prostovoljno, saj posameznik (pogosteje ženska) nima druge alternative. Če je strošek otroškega varstva primerljiv z izgubljenim dohodkom v primeru delne zaposlitve, potem se ženske pogosteje »prostovoljno« odločajo za zaposlitve s skrajšanim delovnim časom.

Prostovoljnost zaposlovanja v fleksibilnih zaposlitvah (velja predvsem za zaposlitve za določen čas) pa je po vsej verjetnosti v veliki meri odvisna tudi od tega kako hitro si posameznik v neki državi v povprečju lahko najde novo zaposlitev ter od tega kaj brezposelnost pomeni za njegov življenjski standard. Danska ima eno najbolj fleksibilnih (dinamičnih) gospodarstev na svetu. Delovna zakonodaja delodajalcem omogoča hitro prilagajanje spremembam na trgu. Numerična fleksibilnost je med najvišjimi v Evropi (poleg VB). Ta relativno majhna nordijska država je zanimiva predvsem zato, ker ji je uspelo združiti prožnost in varnost (flexicurity⁶), nekaj kar se je mnogim zdelo nemogoče. V zameno za varnost zaposlitve, država svojim državljanom nudi varnost zaposljivosti in socialno varnost. Kombinacija fleksibilnosti trga delovne sile, varnosti

---

6: Beseda flexicurity je sestavljena besed flexibility in security, ki v angleškem jeziku pomenita prožnost in varnost.

zaposljivosti (aktivna politika zaposlovanja) in socialne varnosti je dobila ime »zlata trikotnik«. Fleksibilnost trga se zagotavlja z zakonodajo, ki delodajalcem omogoča hitro in poceni zaposlovanje ter odpuščanje. Skoraj četrtnina zaposlenih se vsako leto sooči z brezposelnostjo. Občutek varnosti država zaposlenim daje z visokimi nadomestili dohodka v času brezposelnosti. Kot pogoj pa zahteva aktivno udeležbo posameznika pri iskanju nove zaposlitve. To pomeni, da mora brezposelni v zameno za visoka nadomestila aktivno iskati novo zaposlitev. V primeru, da primerne zaposlitve zanj na trgu ni, pa se mora usposobiti in/ali izobraziti za zaposlitev, ki je na trgu na voljo. Država mu pri tem pomaga tako s finančnega kot svetovalnega in organizacijskega vidika. Vsakemu posamezniku v vsakem obdobju življenja Danska nudi možnost izobraževanja, prekvalificiranja ali dokvalificiranja.

Varna fleksibilnost na Danskem je rezultat dolgoletnih socialnih kompromisov med trgom dela in političnim sistemom. Lahko bi rekli, da je flexicurity nov koncept, ki opisuje stanje danskega trga dela z dolgo tradicijo. Že leta 1899 je bilo v t.i. Septembrskem kompromisu zapisano, da delodajalec lahko po lastni volji zaposluje in odpušča delavce. Sedanji sistem zavarovanja za brezposelne ima korenine v 20. stoletju in v sedanji obliki sega v 60. leta. Aktivna politika zaposlovanja pa je relativno nova, saj je bila oblikovana v času reform trga dela v letih 1993 in 1994 s kasnejšimi popravki. Ključno za uspeh Danskega zlatega trikotnika je, da ljudje ostanejo zaposljivi. Veliko dereguliranost trga na področju zaposlovanja, zato popravlja reguliranost trga s strani države na področju izobraževanja. Zaradi visoke numerične fluktuacije, delodajalci neradi vlagajo v izobraževanje svojih zaposlenih. Kljub temu je po deležu izobraževanja odraslih Danska v samem vrhu Evrope. Razlog za to lahko najdemo v širokem, splošnem, javnem sistemu izobraževanja in usposabljanja odraslih. V situaciji kjer se celotna aktivna populacija stalno izobražuje in zaradi tega ostaja zaposljiva, so razlike med mladimi in starejšimi generacijami v smislu znanja manjše. Poleg tega gospodarska nihanja oboje prizadenejo enako. Saj so v bolj fleksibilnih trgih oboji zaposleni v enako varnih zaposlitvah. V Sloveniji pa velik del tega rizika nosijo mladi, saj so njihove zaposlitve navadno bolj fleksibilne od ostalih.

3.6 Izobrazba

3.6.1 Vlaganje v izobraževanje

V t.i. družbi znanja izobrazba postaja vse bolj pomemben dejavnik pri iskanju zaposlitve. Eden pomembnih kazalnikov zavedanja pomena izobrazbe v družbi je delež BDP, ki ga določena država namenja za izobraževanje. Slovenija je po tem kazalniku visoko na Evropski lestvici, več vlagajo le Skandinavske države. Delež že od leta 1995 znaša dobrih 6%. Danska, ki je v samem vrhu za izobraževanje letno namenja več kot 8% BDP. Seveda pa je bolj kot količina denarja pomembno kako se ta porabi in kakšne rezultate prinaša. Slovenija največji delež namenja obveznemu izobraževanju in se v vsaki naslednji stopnji zmanjšuje. Za osnovnošolsko izobraževanje je leta 2003 delež znašal 2,7%, za srednješolsko 1,5%, za terciarno izobraževanje pa 1,3% BDP. V primerjavi z letom 1995 je delež namenjen za osnovnošolsko izobraževanje v letu 2003 narasel, delež za srednješolsko padel, delež za terciarno izobraževanje pa je enak. Glede na to, da se število vpisanih v osnovno in srednje izobraževanje zaradi zmanjšanja kohort zmanjšuje, število vpisanih na fakultete pa zaenkrat še povečuje je to nekoliko presenetljiv podatek. Verjetno je razlog v prestrukturiranju osnovnih šol, ki smo mu priča zadnjih deset let. Tudi v primerjavi s povprečjem držav OECD Slovenija namenja nadpovprečen delež BDP za primarno in sekundarno izobraževanje in podpovprečen delež za terciarno izobraževanje. Pomen terciarne izobrazbe je vse večji, zato bi bilo dobro, da se ga tudi s finančnega vidika obravnava kot takega. Konec koncev je od tega odvisna tudi kvaliteta izobrazbe in zaposljivost diplomantov.

Leta 2000 je Danska za izobraževanje namenjala 8,4% BDP. Za primarno in sekundarno izobraževanje je namenjala skupno 4,8%, za terciarno pa 2,5%. Slovenija je namenjala 4,1% za primarno in sekundarno ter 1,1% za terciarno (Zgaga 2004: 132). To razmerje nam pove, da Slovenija v terciarno izobraževanje v primerjavi z Dansko vlaga relativno majhen delež.

3.6.2 Pomen izobrazbe v družbi in gospodarstvu

Izobrazba ima v družbi znanja pomembno vlogo pri vključevanju posameznika v družbo in predstavlja eno pomembnejših vrednot zahodnega sveta. Izobrazba prebivalstva neke države vpliva na njen gospodarski in kulturni razvoj. Bolje izobraženi zaposleni povečujejo inovativnost, produktivnost in gospodarsko rast. S tem se povečuje rast obstoječih in nastajanje novih podjetij ter s tem novih delovnih mest. To pa v končni fazi lahko zmanjšuje problem zaposlovanja med mladimi in nasploh.

O pomenu izobrazbe v določeni državi nam veliko pove stopnja izobraženosti prebivalstva. Po deležu prebivalstva z vsaj srednješolsko izobrazbo je Danska nad povprečjem Evropske Unije. Na Danskem je bil ta delež leta 2004 83%, v primerjavi z Evropskim povprečjem, ki je znašal slabih 70%. Tudi Slovenija je po deležu prebivalstva z vsaj srednješolsko izobrazbo nad tem povprečjem (79,7%). Po deležu prebivalstva s terciarno stopnjo izobrazbe pa je Danska z 32,9% skoraj v samem vrhu evropskih držav (takoj za Finsko). V Sloveniji je delež prebivalstva s terciarno izobrazbo leta 2004 znašal 19% (Limkilde-Kjaer (ur.) 2005: 81). Po podatkih Eurostata je bil delež prebivalstva (25–64) z vsaj srednješolsko izobrazbo leta 2006 v Sloveniji in na Danskem enak in je znašal kar 81,6%. Povprečje EU-25 je znašalo precej manj, 69,7% (Eurostat 2007a).

Tabela 3.6.2.1: Nivo izobrazbe v Sloveniji in na Danskem leta 2004

Izobrazba	Vsaj srednja	Osnovna	Srednja	Višja	Skupaj
EU25 (25–64)	69,8%	30,2%	47,8%	21,9%	99,9%
Danska (25–64)	83,0%	17,0%	50,1%	32,9%	100,0%
Slovenija (25–64)	79,7%	20,3%	60,6%	19,0%	99,9%

Vir: Limkilde-Kjaer (ur.) 2005.

V Sloveniji se je pomen izobrazbe v zadnjih dveh desetletjih zelo povečal. Po spremembi iz pretežno industrijskega gospodarstva v pretežno storitvenega, se je povečala potreba po bolj izobraženem kadru. Izginjati so začeli tradicionalni industrijski poklici. Pomen in ugled izobrazbe v družbi sta narasla in v novih generacijah vzbudila željo in potrebo po višji izobrazbi.

Za izobraženost prebivalstva je pomemben celoten proces vzgoje in izobraževanja od otroštva dalje. V Sloveniji se socializacija in izobraževanje otrok v javnih ustanovah kot so vrtci in šole začne že precej zgodaj. Vključenost v vrtce je dokaj visoka⁷. V predšolsko vzgojo je v Sloveniji vključenih dobrih 70% otrok (na Danskem več kot 90%). Osnovno šolo uspešno zaključijo približno 95% otrok, ostali pa si osnovnošolske standarde pridobijo na drug način. Po osnovni šoli skoraj celotna generacija (99%) nadaljuje šolanje na sekundarni ravni in je pri tem tudi precej uspešna. »V generaciji, ki je stara 22 let, ima danes v Sloveniji srednjo izobrazbo 89% prebivalstva; glede na evropsko povprečje, ki znaša 75,5% (Key Data on Education in Europe 2002), se v tem pogledu torej uvrščamo med razvitejše evropske države.« (Kovač Šebart in drugi 2005: 142).

Kljub vse večjemu deležu mladih, ki nadaljujejo šolanje na sekundarni ravni, pa se njihovo število v zadnjih letih, na račun vse manjših generacij otrok, zmanjšuje. Zaradi tega na mnogih srednjih šolah ni več omejitve vpisa. Pred desetletjem je bil na polovici srednjih šol vpis omejen, danes je le še na četrtini. To pomeni, da se večina učencev lahko sama odloči na katero srednjo šolo se bo vpisala. Več kot 95% vseh kandidatov se vpiše na šolo, ki je bila njihova prva izbira. To pa pomeni skoraj popolnoma odprte možnosti izobraževanja v želeni smeri. Če so smeri in število mest, ki jih ponujajo skladni z (bodočo) ponudbo delovnih mest na trgu, potem neomejen vpis ni problematičen. V kolikor je razpisanih mest preveč, pa je dobro, da na odločitve učencev vpliva presoja, ki temelji na transparentnosti potreb v gospodarstvu ter na informiranju o deficitarnih poklicih. V nasprotnem primeru lahko pride do strukturnih neskladij na trgu in posledične brezposelnosti presežnih kandidatov z določeno izobrazbo ter pomanjkanje tistih z ustrežno.

Vse več osnovnošolcev se po zaključku osnovne šole vpisuje na gimnazije. Od leta 1991 do leta 2003 se je delež vpisanih v prvi letnik gimnazije povečal s 34,1% na 52,5% (Zgaga 2004: 8). Mesta na poklicnih srednjih šolah pogosto ostajajo nezapolnjena. To

---

7: Kot na vseh ostalih nivojih vzgoje in izobraževanja, je tudi tu za večjo vključenost potrebno zagotoviti čim več raznolikih (odpiralni čas, programi) in široko geografsko dostopnih tovrstnih ustanov. Mreža osnovnih šol je v Sloveniji dobro razvejana, kar omogoča dostopnost vsem otrokom v bližini njihovega doma.

velja predvsem za tehnične srednje šole. Na ekonomskih, zdravstvenih in vzgojiteljskih je vpis še relativno dober. V poklicnih šolah so problematični predvsem zastareli programi ter slab ugled teh poklicev v družbi. Na vpis v določeno srednjo šolo vse bolj pomembno vpliva tudi možnost nadaljnjega šolanja.

Vse več mladih se po zaključku šolanja vpisuje na terciarno izobraževanje. Od leta 1995 do 2005 se je število vključenih v terciarno izobraževanje podvojilo⁸. Leta 2005 je delež vključenih v terciarno izobraževanje prvič znašal več kot polovico generacije med 19 in 23 let (UMAR 2006: 109). Med leti 2001 in 2003 je število diplomantov naraslo za dobrih 20%. Od leta 1995 do leta 2003 pa skoraj za 192% (Verša in Spruk 2004: 4). Kljub temu, da se raven dviguje nadpovprečno hitro pa po deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo Slovenija z 20% deležem še vedno zaostaja za povprečjem EU (22,7%) (UMAR 2006: 109). Slovenija sodi med države, v katerih se je raven izobraženosti začela zviševati relativno pozno. Po stagnaciji v 80-ih letih se je v 90-ih število razpisanih mest in s tem vpisanih kandidatov na terciarnem izobraževanje začelo eksponentno povečevati. Poleg tradicionalnih skupin, ki so zaključile srednje izobraževanje na gimnazijah, so se v zadnjem času na terciarni nivo začeli vpisovati tudi tisti s tehniško in strokovno izobrazbo. »Generacija, ki končuje gimnazije ter srednje tehniške in strokovne šole, skoraj v celoti prehaja v terciarno izobraževanje...« (Zgaga 2004: 18). Razloge za tako povečanje vpisa na terciarno izobraževanje je mogoče pripisovati predvsem spremembam pomena izobrazbe v družbi (kulturni vidik) in pa slabšim zaposlitvenim možnostim neposredno po zaključku srednjega izobraževanja (gospodarski razlogi) (Zgaga 2004: 84). Poklici, ki zahtevajo srednješolsko izobrazbo imajo pogosto slabši ugled v družbi in nudijo nižje finančne nagrade od tistih z višjo. Poleg tega se ponudba delovnih mest za slabše izobražene kadre zmanjšuje, vse več pa je potreb po sedmi stopnji izobrazbe. Mladi se za nadaljevanje šolanja odločajo tudi zaradi slabih razmer na trgu dela, saj se s tem izognejo morebitni brezposelnosti. Vprašanje pa je, če se s tem brezposelnosti izognejo ali jo zgolj prestavijo na kasnejši čas. Zaradi vse večje ponudbe visoko izobraženega kadra je tudi med temi brezposelnosti vse več.

8: Leta 1995 je bilo po podatkih Statističnega urada RS v terciarno izobraževanje vključenih približno 47900, leta 2005 pa že skoraj 114800. Število diplomantov se je povečalo s skoraj 7200 leta 1995 na nekaj manj kot 15800 leta 2005.

Izobraževanje je na Danskem velika vrednota in ključni del skandinavskega modela socialne države. V razmerah visoke fleksibilnosti trga delovne sile, je pomembno, da ta ostaja zaposljiva. Država z zagotavljanjem ustreznih programov izobraževanja in usposabljanja za brezposelne skrbi tako, da so s svojim znanjem za delodajalce zanimivi in uporabni. Na ta način se zmanjšuje strukturna brezposelnost in obdobja brezposelnosti so na splošno krajša.

Na Danskem obvezno izobraževanje zaključijo skoraj 100% mladih (nekaj od tega po posebnih programih). Od generacije, ki je zaključila obvezno izobraževanje leta 2003, je 96% nadaljevalo izobraževanje na srednji ravni. 55% se je vpisalo na splošne srednje šolah (gimnazije), 37% na poklicne šole ter 3% na druge programe za poklicno usmerjanje. Približno 4% mladih šolanja po obveznem izobraževanju ni nadaljevalo. Srednjo šolo uspešno zaključijo okoli 80% generacije. To dejstvo kaže na precej velik problem osipništva⁹ na Danskem. Vendar pa država poskrbi, da izobrazbo mladi kasneje zaključijo. Vsi stari do 25 let, ki se ne izobražujejo in niso zaposleni so namreč ves čas pod »nadzorom« države, ki skrbi, da svojo izobrazbo nadgradijo ali zaključijo. Več kot 90% generacije (95% za tiste s splošno izobrazbo) je izobraževanje nadaljevalo. Na terciarni ravni je izobraževanje nadaljevalo 63% mladih s splošno srednješolsko izobrazbo ter 49% s poklicno izobrazbo. Ostali so izobraževanje nadaljevali na drugih programih poklicnega izobraževanja. To pomeni, da se je več kot polovica (56%) generacije po srednji šoli vpisala na terciarni nivo izobraževanja. Delež se je v zadnjih 10-ih letih zvišal predvsem za tiste s poklicno izobrazbo (1994: 36%), medtem ko se delež za tiste s splošno izobrazbo že od leta 1994 giblje nad 59% (glej Limkilde-Kjaer (ur.) 2005).

9: Po deležu mladih z osnovno, srednjo in višjo stopnjo najvišje dosežene izobrazbe takoj po zaključku šolanja ima Slovenija prednost pred Dansko. Presenetljiv je predvsem podatek, da ima kar 30% mladih na Danskem ob zaključku šolanja le osnovnošolsko izobrazbo. V Sloveniji je takšnih le 8% mladih. Največji delež mladih, takoj po izstopu iz izobraževalnega sistema, v obeh državah, ima srednješolsko izobrazbo, v Sloveniji 70% in na Danskem 51%. Višjo izobrazbo ima v Sloveniji ob zaključku šolanja 22% mladih, na Danskem pa 19%. Vendar pa te številke ne pomenijo nižje stopnje izobrazbe mladih na Danskem v primerjavi s Slovenijo. Več kot 25% mladih na Danskem kasneje svojo izobrazbo nadgradi (Mueller in drugi 2002: 25–26).

Danska sodi med države, ki so eksponentno rast izobraženosti prebivalstva dosegle že v 80-ih in 90-ih letih (Liddle in Lerais 2007: 25). Rast na račun mladih generacij se počasi umirja, raven izobrazbe pa se danes zvišuje z izobraževanjem odraslih. Odrasli, ki v rednem času za šolanje tega niso zaključili ali pa bi se radi prekvalificirali, imajo možnost vključevanja v programe na vseh nivojih izobraževanja.

Raziskava o vseživljenjskem učenju - Life Long Learning (Eurostat 2007b) je pokazala, da je izobraževanje odraslih na Danskem skoraj dvakrat bolj pogosto kot v Sloveniji. Na Danskem je 29,2% starih med 25 in 64 let leta 2006 v štirih tednih pred opravljeno raziskavo prejelo izobraževanje ali usposabljanje. V Sloveniji je bilo takšnih le 15%. Delež pa se je od leta 2004 celo nekoliko zmanjšal (16,2%). Na Danskem je bil delež v primerjavi z letom 2004 večji za slabe 4%.

V prihodnosti tudi v Sloveniji lahko pričakujemo umiritev porasta izobrazbene ravni, ki jo prispevajo mladi. Manjšanje generacij, ki se danes že pozna pri vpisu na osnovne in srednje šole, se bo kmalu občutilo tudi pri vpisu na fakultete. Od leta 1981 do leta 2020 bo število osemnajstletnikov (starost maturantov) upadlo z okoli 31.000 na okoli 18.000 (Zgaga 2004: 10). Takrat se bo izobrazbena raven prebivalstva lahko višala z vključevanjem netradicionalnih skupin v terciarno izobraževanje. Izobrazbeni deficit generacije, ki je danes stara okoli 40 let, in je posledica stagnacije terciarnega izobraževanja v 80-ih letih, predstavlja potencial za zviševanje izobrazbene ravni v Sloveniji. Naloga univerz v prihodnosti zato ne bo več omejevanje vpisa, temveč motiviranje netradicionalnih skupin, da se vpišejo na terciarno izobraževanje (Zgaga 2004: 18).

Povečanje ponudbe diplomantov na trgu dela vpliva na vrednost visoke izobrazbe, kot dejavnika pri iskanju zaposlitve. Poleg tega pa večja ponudba visoko izobraženih kandidatov za delo največkrat pomeni večji delež le-teh med brezposelnimi. V Sloveniji se je problem brezposelnosti visoko izobraženih iskalcev prve zaposlitve že povečal. Delež brezposelnih diplomantov (25–30 let) med vsemi brezposelnimi je bil leta 2000 11%, leta 2004 pa že 16,3% (Trbanc 2005: 181). Konec leta 2006 je bilo med njimi

66,7% iskalcev prve zaposlitve, 27,7% pa iskalcev ponovne zaposlitve po izgubi zaposlitve za določen čas. Leta 2006 je bil povprečen mladi brezposelni diplomant, iskalec prve zaposlitve, star 26 let in 7 mesecev. Na zavodu pa je bil prijavljen 7 mesecev. 48,7% brezposelnih diplomantov so tega leta predstavljali diplomanti družbenih ved, poslovnih ved in prava. Največ, 23% je bilo med njimi ekonomistov. Na drugem mestu so bili z 13,5% družboslovci. Med brezposelnimi diplomanti, ki so iskali prvo zaposlitev je bilo leta 2006 kar 74,6% žensk (ZRSZ 2007a). To je verjetno povezano z dejstvom, da se le-te pogosteje kot moški pojavljajo v prej naštetih izobrazbenih smereh.

Slovenija in Danska spadata med države s precej dolgotrajnim izobraževalnim procesom¹⁰. Danska mladina je ob zaključku posameznih stopenj izobrazbe starejša od slovenske. Na Danskem v povprečju zaključujejo osnovno izobraževanje (ISCED1–2)¹¹ pri 19,6 letih, v Sloveniji pa, precej mlajši, pri 15,7 letih (podatki so za leto 2000). Povprečna starost ob zaključku srednje stopnje izobrazbe (ISCED3–4) je na Danskem 22,9 let, v Sloveniji pa 19,2. Višjo izobrazbo (ISCED5–6) mladi Danci v povprečju dosežejo pri 26,3 letih, Slovenci pa pri 25,6 letih (glej Eurostat 2003b). Za Dansko je značilno, da se šolanje med različnimi stopnjami pogosto prekinja, kar proces seveda še dodatno podaljša. Le prehod med osnovnim in srednjim izobraževanjem je takojšen. Prehodi v višje stopnje izobraževanja pa so daljši. Prehod med splošno srednjo šolo in terciarnim izobraževanjem traja eno leto. Vpis na nekatere programe je v povprečju celo 2 leti po zaključku srednje šole. Vendar pa je to povezano s pridobivanjem praktičnih izkušenj, ki so pogoj za te programe (glej Limkilde-Kjaer (ur.) 2005).

10: Študij v Sloveniji je precej dolg in neučinkovit. Od generacije, ki se je na študij vpisala leta 1990 je v osmih letih študij zaključila le polovica študentov. 6% jih je še vedno študiralo, kar 44% pa je bilo osipnikov (Bevc 2003: 93).

11: ISCED (International Standard Classification of Education)

3.6.3 Skladnost ponudbe in potreb na TDS

3.6.3.1 Ponudba

Na situacijo mladih na trgu delovne sile pomembno vpliva smer izobrazbe, ki jo le-ti imajo. Ta lahko vpliva na strukturna neskladja in posledično brezposelnost. Pri obravnavi izobrazbene strukture mladih in ujemanjem le-te s ponudbo na trgu dela sem se omejila na terciarni nivo izobraževanja. To ne pomeni, da ostali nivoji niso problematični in da si obravnave ne zaslužijo. Vendar pa bi obravnava vseh stopenj izobrazbe na tem mestu lahko močno povečala obseg moje diplomske naloge. Ker v zadnjem času vse bolj pomemben in množičen postaja ravno vpis na terciarni nivo, sem se odločila za podrobnejši obravnavo le-tega.

V Sloveniji je velik delež študentov vpisanih na družboslovne smeri. To področje je že v sredini 80-ih let imelo v Sloveniji največji delež vpisanih. Delež vseh terciarnih študentov (rednih, izrednih, visokošolcev in višješolcev) družbenih in poslovnih ved ter prava je v šolskem letu 1985/86 znašal 35,8% (glej tabelo 3.6.3.1.1). V začetku 90-ih je bil delež visokošolskih študentov nekoliko manjši (29,3% - glej prilogo A), za celotno terciarno izobraževanje pa je ostal nespremenjen (tudi na račun močno povečanega vpisa v izredni študij – s 60% na 70%). Do leta 1996 je strmo narasel delež vseh terciarnih študentov družboslovja, poslovnih ved in prava (42,5%) in se na približno isti ravni ohranja do danes. Od povečanju vpisa na terciarno izobraževanje v 90-ih letih, se je to najbolj poznalo ravno na področju družboslovja, poslovnih ved in prava. Vendar pa se delež teh na račun tehnično-naravoslovnih smeri že nekoliko zmanjšuje. Leta 2003/2004 je znašal delež visokošolskih študentov družbenih ved, poslovnih ved in prava le še 42,2% (Zgaga 2004: 78). Skupni delež vseh terciarnih študentov (glej tabelo 3.6.3.1.1) pa se je povečal na račun višješolskih programov.

Tabela 3.6.3.1.1: Terciarno izobraževanje po področjih v Sloveniji od leta 1985 do 2003

Študijsko leto	1985/86	1991/92	1996/97	1999/2000	2003/2004
Družbene in poslovne vede, pravo	35,8	35,8	42,5	42,8	43,7
Tehnika, pr. tehnologije in gradbeništvo	23,5	23,7	16,3	18,7	17,7
Izobraževanje	10,6	11,9	11,7	10,2	8,7
Humanistika in umetnost	5,2	5,2	6	6,8	6,9
Naravoslovne vede, mat. in računalništvo	7,1	8	6,4	5,1	5,2
Kmetijstvo in veterina	7,3	5,4	4,9	2,6	3
Zdravstvo in sociala	7,1	6,9	7,2	7	6,7
Storitve	3,4	3,1	5,1	6,7	8,1
Skupaj	100	100	100,1	99,9	100

Vir: Zgaga 2004: 78.

V Sloveniji je število družboslovcev nadpovprečno visoko. Leta 2001 je delež vpisanih na družbene in poslovne vede ter pravo v EU-25 znašal 33,5%. Istega leta je bil delež v Sloveniji skoraj 10% višji (43%) (glej tabelo 3.6.3.1.2). Danska je imela ta delež leta 2001 relativno nizek (23,1%). Leta 2005 pa je bil že nekoliko višji (29,8%), a še vedno 14% nižji kot istega leta v Sloveniji. Slovenija ima delež družboslovcev višji od vseh držav EU-15. Če jo primerjamo z deseterico držav, ki se je EU priključila leta 2004, pa se uvršča približno v sredino (glej Zgaga 2004). Na drugem mestu po deležu so v Sloveniji tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo (glej tabelo 3.6.3.1.2). Sredi 80-ih let je delež visokošolcev vpisanih v tehnične smeri znašal 29,6% (glej prilogo A). Do začetka 90-ih se je zmanjšal na 18,2%, do sredine devetdesetih na 15,2%. Skupen delež vseh terciarnih študentov vpisanih na te smeri je ostal do začetka 90-ih let skoraj nespremenjen (glej tabelo 3.6.3.1.1). Sredi 90-ih let pa se je zmanjšanje poznalo tudi na skupnem deležu. Od takrat do leta 2003/04 je ta spet nekoliko narasel (16,8%). Tudi po deležu vpisanih na tehnične smeri smo nad povprečjem Evropske petnajsterice (14,9%). Danska pa z 10,5% deležem zaseda najnižjo vrednost v Evropski petnajsterici (Zgaga 2004: 91). Po deležu naravoslovcev je Slovenija s 5,9% krepko pod povprečjem petnajsterice (12,2%), zaostaja pa tudi za Dansko (9,9%). Na spodnjem ekstremu se Slovenija nahaja po deležu študentov zdravstva in sociale (Zgaga 2004: 78). Na Danskem pa je to drugo najbolj zastopano področje (glej tabelo 3.6.3.1.2). Danska in Slovenija se torej po strukturi terciarnih diplomantov med seboj precej razlikujeta, z izjemo družboslovnih in poslovnih ved ter prava, ki v obeh predstavljajo področje z največjim deležem terciarnih študentov.

Tabela 3.6.3.1.2: Deleži vključenih v terciarno izobraževanje po področjih v Sloveniji in na Danskem

Delež terciarnih študentov po področjih izobraževanja	EU-25	EU-25	Slovenija		Danska	
	2001	2005	2001	2005	2001	2005
Izobraževanje	9,5%	9,8%	10,3%	9,1%	10,8%	11,2%
Humanistika in umetnost	13,3%	12,9%	6,9%	7,6%	17,5%	15,0%
Družboslovne, poslovne vede in pravo	33,5%	33,5%	43,0%	43,8%	23,1%	29,8%
Naravoslovne vede, mat. in računalništvo	11,2%	11,1%	5,0%	5,4%	10,1%	8,2%
Tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo	15,0%	14,4%	17,5%	15,8%	10,6%	10,3%
Kmetijstvo in veterina	2,3%	2,1%	3,1%	3,2%	1,9%	1,4%
Zdravstvo in sociala	12,2%	12,5%	6,7%	7,2%	23,9%	22,0%
Storitve	3,1%	3,7%	7,5%	7,9%	2,1%	2,0%
Drugo	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Skupaj	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Vir: Eurostat 2007c.

Po podatkih Eurostata je bilo na Danskem leta 2001 največ diplomatov terciarnega izobraževanja na področju zdravstva in sociala (glej European Commission 2005).

Tabela 3.6.3.1.3: Delež diplomantov po področju terciarnega izobraževanja 2001

Delež diplomantov; 2001	Slovenija	Danska
Izobraževanje	11,9%	10,3%
Humanistika in umetnost	6,9%	12,7%
Družboslovne, poslovne vede in pravo	41,6%	23,7%
Naravoslovne vede, mat. in računalništvo	3,9%	9,1%
Tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo	16,1%	13,0%
Kmetijstvo in veterina	3,1%	2,4%
Zdravstvo in sociala	9,9%	25,8%
Storitve	6,7%	2,9%
Skupaj	100,1%	99,9%

Vir: European Commission 2005.

Njihov delež med vsemi diplomanti je bil 25,8% (glej tabelo 3.6.3.1.3). Z nekaj manj kot dvema odstotkoma razlike so jim sledili diplomanti družboslovnih, poslovnih ved in prava. V Sloveniji je bilo slednjih kar 41,6%. Njihov delež je v Sloveniji skoraj dvakrat

tolikšen kot na Danskem. V Sloveniji so precej nizko poleg kmetijstva in veterine naravoslovci, matematiki in računalničarji (3,9%). Na Danskem pa so poleg kmetijstva in veterine najslabše zastopane storitve.

V Sloveniji se ženske precej bolj pogosto pojavljajo med brezposelnimi mladimi diplomanti kot moški. Po podatkih Analitične službe Zavoda za zaposlovanje je bil leta 2006 delež brezposelnih žensk med mladimi diplomanti kar 74,6% (ZRSZ 2007a). Razlog za to je verjetno tudi v večji zastopanosti žensk med terciarnimi študenti (glej tabelo 3.6.3.1.4).

Tabela 3.6.3.1.4: Delež žensk med terciarnimi študenti v Sloveniji in na Danskem

Delež žensk med terciarnimi študenti	EU-25		Slovenija		Danska	
	2001	2005	2001	2005	2001	2005
Izobraževanje	74,3%	75,0%	80,3%	80,4%	68,5%	70,7%
Humanistika in umetnost	65,5%	65,9%	73,2%	73,4%	64,7%	62,7%
Družboslovne, poslovne vede in pravo	55,5%	57,2%	62,7%	64,7%	47,1%	50,4%
Naravoslovne vede, mat. in računalništvo	38,5%	36,4%	30,8%	31,9%	33,2%	31,7%
Tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo	22,5%	23,8%	24,7%	24,1%	26,2%	33,1%
Kmetijstvo in veterina	47,6%	48,9%	51,9%	54,9%	51,7%	52,4%
Zdravstvo in sociala	73,6%	75,0%	79,2%	79,6%	80,4%	81,1%
Storitve	50,7%	51,7%	40,6%	45,1%	26,0%	21,8%
skupaj povprečje	53,5%	54,2%	55,4%	56,8%	49,7%	50,5%

Vir: Eurostat 2007c.

Že od začetka 80-ih je njihov delež višji od deleža moških, razlika pa se celo veča. Leta 2005 je bil delež žensk 56,8%. Delež žensk v celotni populaciji s terciarno izobrazbo (23%) je bil leta 2005 za 5,9% višji od deleža moških (17,1%) (UMAR 2006: 109). Poleg tega so ženske bolje zastopane v smereh izobraževanja, ki se pogosto pojavljajo med brezposelnimi. Konec leta 2003 je bilo na Zavodu RS za zaposlovanje prijavljenih 2499 diplomantov različnih smeri (Verša in Spruk 2004: 13). Več kot 50% je bilo diplomantov družboslovnih, poslovnih ved in prava. Naslednje najpogostejše področje je bilo z 10 odstotnim deležem izobraževanje. Leta 2003 je po podatkih Zavoda za zaposlovanje na

področjih družboslovja, poslovnih ved in prava diplomiralo 66% žensk. Od skupno 5567 diplomantov je bilo žensk kar 3666 (Verša in Spruk 2004: 8). Žensk je občutno več tudi v zdravstvu in sociali, izobraževanju (4 krat več), umetnosti in humanistiki (3 krat več). Moški pa so bolj kot ženske zastopani v naravoslovnih vedah, gradbeništvu, računalništvu itd. Na Danskem je zastopanost žensk v terciarnem izobraževanju približno 50%. Največji delež žensk pa je v zdravstvu in sociali ter izobraževanju. Zanimivo je, da se v družbenih in poslovnih vedah ter pravu moški in ženske na Danskem pojavljajo približno enako pogosto. Moški predstavljajo večji delež storitvah, naravoslovnih in tehniških vedah (glej tabelo 3.6.3.1.4). Gre torej za podobno razporeditev v obeh državah, kar kaže na to da so določena področja bolj primerna za ženske druga pa za moške. Ali pa gre zgolj za stereotipe.

3.6.3.2 Potrebe

Leta 2005 je Zavod za zaposlovanje registriral 202904 potreb po delavcih in pripravnikih. Od tega je bilo potreb po delavcih 198280, po pripravnikih pa 4624. V primerjavi z letom poprej je se je število potreb po delavcih povečalo za 20,3%¹², po pripravnikih pa za 4,7%. Zaposlilo se je 136.950 novo zaposlenih in fluktuantov. V primerjavi z letom 2004 je bilo 12,8% več zaposlitev (ZRSZ 2005).

Največ potreb po delavcih je bilo leta 2005 prijavljenih v storitvenem sektorju (60,2%), sledile so jim potrebe iz nekmetijskega sektorja (38,8%) in potrebe iz kmetijskega sektorja (1,0%). Potrebe v storitvenem in nekmetijskem sektorju iz leta v leto naraščajo, med tem ko potrebe v kmetijskem sektorju upadajo. Potrebe v storitvenem sektorju so v enem samem letu, od 2003 do 2004, narasel kar za 20%. V tem času so potrebe v

---

12: Povečano število potreb lahko deloma pripišemo obvezni prijavi prostega delovnega mesta za podaljšanje zaposlitve za določen čas. (ZRSZ 2005)

nekmetijskem sektorju narasle za 13,4%. Potrebe v kmetijstvu pa so padle za 9,4% (glej ZRSZ 2005). Leta 2005 so delodajalci prijavi 29,6% potreb za zaposlitev delavca ali pripravnika s I. in II. stopnjo izobrazbe, 35,6% s III. in IV. stopnjo, 17,9% s V., 3,3 s VI.

in 13,6% s VII. stopnjo izobrazbe. Trend potreb po delavcih se premika v smeri višje izobrazbe. Zaradi reorganizacije proizvodnje/delovnega procesa, izboljšanja tehnologije, zmanjšanja proizvodnje in drugih razlogov se slabše kvalificirana delovna mesta ukinjajo. V letu 2004 je bilo največ presežnih delavcev s I., IV. in V. stopnjo izobrazbe. Skupaj so ti predstavljali blizu 70% vseh presežkov (ZRSZ 2005).

Najvišji porast zaposlenih napovedujejo pri VII. stopnji izobrazbe (glej prilogo E). Ti se bodo najpogosteje zaposlovali v storitvenem sektorju, regijsko pa bo ta najbolj zastopan v urbanih središčih, predvsem v Ljubljani. Med najpogosteje iskanimi nazivi s VII. stopnjo so bili leta 2005 univerzitetni diplomirani inženir strojništva, diplomirani inženir strojništva (VS), univerzitetni diplomirani inženir elektrotehnike, diplomirani inženir elektrotehnike (VS), univerzitetni diplomirani inženir računalništva in informatike, magister farmacije (dodiplomski), univerzitetni diplomirani inženir gradbeništva, profesor razrednega pouka, profesor defektologije za duševno motene, profesor slovenščine, profesor angleščine, profesor matematike, akademski glasbenik, doktor medicine, diplomirana medicinska sestra (VS) in diplomirani fizioterapevt (VS) (ZRSZ 2005).

Za Dansko ustreznih podatkov nisem našla. Kljub temu sem se odločila za prikaz Slovenskih, saj lahko s pomočjo njih razložimo problem strukturne brezposelnosti v Sloveniji.

3.6.3.3 Skladnost izobrazbe s potrebami na trgu delovne sile

Leta 2006 je bilo od vseh potreb na Zavodu za zaposlovanje tistih za VII. stopnjo 12,3%. Med vsemi brezposelnimi pa je bilo tistih s VII. stopnjo izobrazbe 6,2% (glej tabelo 3.6.3.3.1).

Tabel 3.6.3.3.1: Potrebe po delovni sili in brezposelni, po stopnji izobrazbe, 2006

Število	I.–II.	III.–IV.	V.	VI.	VII.	Skupaj
Prijavljene potrebe (kumulativa)	69040	84140	39862	6813	28079	227934

Brezposelne osebe (povprečje)	33712	20820	23743	2278	5283	85836
Deleži	I.–II.	III.–IV.	V.	VI.	VII.	Skupaj
Prijavljene potrebe (kumulativa)	30,3%	36,9%	17,5%	3,0%	12,3%	100,0%
Brezposelne osebe (povprečje)	39,3%	24,3%	27,7%	2,7%	6,2%	100,0%

Vir: ZRSZ 2006.

Rast deleža visoko izobraženega prebivalstva mora biti usklajena s ponudbo ustreznih delovnih mest. Iz podatkov o brezposelnih diplomantih in trajanju njihove brezposelnosti lahko sklepamo kateri izobrazbeni profili se strukturno ne ujemajo s potrebami na trgu. Po pričakovanjih je med brezposelnimi diplomanti največ tistih, ki so diplomirali iz družboslovnih, poslovnih ved in prava. Leta 2003 je bilo med vsemi diplomanti teh prijavljenih več kot polovico. Leta 2006 je delež padel nekoliko pod njo (glej tabelo 3.6.3.3.2). Najmanjši je bil delež brezposelnih diplomantov naravoslovnih ved, matematike in računalništva (dobra 2%). Diplomanti ostalih področij so med brezposelnimi predstavljali od 5 do 10 odstotne deleže.

Tabela 3.6.3.3.2: Brezposelnost diplomantov v Sloveniji 2003 in 2006

Brezposelnost diplomantov po področju študija	Konec leta 2003		Konec leta 2006	
	število	delež	število	Delež
Izobraževanje	250	10,0%	362	13,8%
Humanistika in umetnost	142	5,7%	174	6,6%
Družboslovne, poslovne vede in pravo	1265	50,6%	1277	48,7%
Naravoslovne vede, mat. in računalništvo	54	2,2%	67	2,6%
Tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo	240	9,6%	172	6,6%
Kmetijstvo in veterina	139	5,6%	124	4,7%
Zdravstvo in sociala	189	7,6%	230	8,8%
Storitve	211	8,4%	206	7,9%
Drugo	9	0,4%	10	0,4%
Skupaj	2499	100,0%	2622	100,0%

Vir: Verša in Spruk 2004 in ZRSZ 2006.

Konec leta 2005 je bilo za VII. stopnjo izobrazbe na Zavodu največ prijavljenih brezposelnih oseb z naslednjimi nazivi: diplomirani ekonomist (VS), univerzitetni diplomirani ekonomist, univerzitetni diplomirani pravnik, diplomirani upravni

organizator (VS), diplomirani socialni delavec, diplomirani organizator - menedžer (VS), univerzitetni diplomirani inženir arhitekture, univerzitetni diplomirani politolog, univerzitetni diplomirani organizator, univerzitetni diplomirani sociolog (ZRSZ 2005).

Glede na registrirane brezposelne diplomante bi lahko sklepali, da je predvsem družboslovcev v Sloveniji več kot za njih ustreznih delovnih mest. To ugotovitev sem preverjala še z ugotovitvami ankete LP ZAP (glej Spruk 2005). V Napovedi zaposlovanja za leto 2005 narejeni na podlagi te ankete so naštetih poklicni oz. izobrazbeni nazivi pri katerih delodajalci težko najdejo zaposlene. Na terciarnem nivoju izobrazbe je bil največji manjko pri univerzitetnih diplomiranih strojnikih, univerzitetnih diplomiranih pravniki, univerzitetnih diplomiranih inženirjih računalništva in informatike, univerzitetnih diplomiranih inženirjih elektrotehnike in diplomiranih inženirjih strojništva.

Zanimivo je, da kot deficitarne delodajalci navajajo Diplomirane pravnike in inženirje strojništva. Diplomirani inženir strojništva se kot brezposelni, registriran na Zavodu, namreč pojavlja precej pogosto. Leta 2006 je bilo na Zavodu prijavljenih 68 (glej prilogo B). Še več je brezposelnih diplomantov prava. Leta 2006 jih je bilo registriranih preko 300. Razlog zakaj so jih delodajalci obravnavali kot deficitarne poklice pa je verjetno v slabi transparentnosti informacij na trgu delovne sile ali pa delodajalci iščejo kandidate z določenimi delovnimi izkušnjami, ki jih mladi diplomanti nimajo. Podatek, da brezposelni Univerzitetni diplomirani strojnik na zaposlitev čaka kar 25 mesecev, pa je nedoumljiv (glej prilogo C). Res je da so nekateri izobrazbeni profili bolj specifični od drugih in zaradi tega nekoliko dlje iščejo zaposlitev. Takšen je prav gotovo poklic strojnika. Po drugi strani pa se npr. družboslovci lahko zaposlujejo na relativno širokem področju zaposlitev¹³. Znanja so manj specifična kot znanja bolj tehnično usmerjenih poklicev. Ujemanje zaposlitve z izobrazbo je bolj pogosto pri gradbeništvu in strojništvu, kot pa pri družboslovju.

3.7 Delovne izkušnje

Uspešnost in trajanje prehoda v zaposlitev sta odvisna od tega kako sta izobraževanje in zaposlovanje povezana. Za uspešen prehod v prvo »pravo« zaposlitev ni pomembna le smer izobrazbe. Za delodajalce so drugi najpomembnejši kriterij, takoj za izobrazbo, ustrezne delovne izkušnje. Zato na uspešnost in hitrost prehoda v redno zaposlitev po zaključku šolanja pomembno vplivajo delovne izkušnje, ki si jih mladi pridobijo v času šolanja. Danska sodi med države z dualnim sistemom izobraževanja. Vključenost delodajalcev, predvsem na poklicnem nivoju izobraževanja, je veliko¹⁴. Kar 96% podjetij mladimi nudi nadaljnje poklicno usposabljanje¹⁵. V Sloveniji¹⁶ je takšnih podjetij manj kot 50% (glej tabelo 3.7.1).

13: Raziskava zaposljivosti diplomantov Fakultete za družbene vede (glej Kramberger 2004) kaže na to, da imajo diplomanti te fakultete, v primerjavi z diplomanti sorodnih fakultet, ki so bolj strogo poklicno usmerjene, pri prehodu na trg dela manj težav.

14: Za dualni sistem in tudi sicer je za uspešen prehod v zaposlitev dobro, da so stroški izobraževanja (in prehodnega obdobja) porazdeljeni med vse deležnike (državo, delodajalce, posameznike). S tem se krepi interes vseh deležnikov in viša kvaliteta ter ustreznost izobrazbe.

15: Danski delodajalci so močno vključeni v poklicno izobraževanje. Že od nekdaj je bilo izobraževanje in usposabljanje mladih (obrtnikov) v rokah privatnih podjetij in ne države. Še danes je ta sistem zelo učinkovit. Delodajalci namreč mladim nudijo prakso v podjetjih, istočasno pa oblikujejo program izobraževanja v šolah. Na ta način se zagotavlja sveže, aktualno znanje mladih, ki prihajajo na trg delovne sile. To pa ima koristi za vse, za delodajalce, mlade in tudi državo, saj ima manj stroškov z neuspešnimi prehodi mladih iz izobraževanja v zaposlitev. Sistem vajeništva je na danskem zelo dobro razvit in organiziran. Obstaja namreč nadzorno telo, sestavljeno iz predstavnikov delodajalcev in delojemalcev, ki skrbi, da so strogi standardi vajeništva izpolnjeni. Ob koncu programa se izvajajo testi, ki preverjajo učinkovitost programa. Ker je program v rokah podjetij, se ta rada vključujejo vanj in nudijo mladim prakso v svojih podjetjih. Poleg tega pa (poleg države in še bolj kot država) financirajo šole in jim priskrbijo novo opremo in dobre učitelje.

16: Za Slovenijo je bil pred padcem socializma značilen dualni sistem izobraževanja. Izobraževanje in zaposlovanje sta bila močno povezana in načrtovana procesa. Po prehodu v tržni kapitalizem, pa so se delodajalci začeli umikati iz izobraževalnega procesa. Zaradi prestrukturiranja gospodarstva je prišlo do neujemanja potreb delodajalcev s ponudbo delovne sile. Poleg tega pa so stroški povezani z mesti za praktikante postali čez noč odvečni, saj je postala konkurenca na trgu prevelika. Podjetja so raje najemala delavce, ki so določeno znanje že imeli.

Tabela 3.7.1: Delež podjetij, ki nudi mladim usposabljanje; 1999

Tip usposabljanja	Slovenija	Danska	EU-15
Skupaj	48%	96%	62%
CVT courses	33%	88%	54%
Drugo	46%	87%	53%

Vir: Eurostat 2003a.

Z množičnostjo vpisa na terciarni nivo izobraževanja se prestižnost tega nivoja izobrazbe zmanjšuje. Izobrazba pa izgublja na pomenu tudi v smislu zadostnega pogoja pri iskanju zaposlitve. Postaja le nujni¹⁷ pogoj za zaposlitev. Konkurenca za zaposlitve je velika, zato se delodajalci med kandidati vse pogosteje odločajo na podlagi njihovih kompetenc, socialno kulturnih veščin¹⁸ in delovnih izkušenj.

Na terciarnem nivoju so praktične izkušnje mladih pogosto odvisne od študentov samih. Za danske študente je značilno, da si v času študija poiščejo neko delno zaposlitev (15–20 ur tedensko). V nižjih letnikih ta zanje predstavlja predvsem vir zaslužka. Kasneje pa postajajo te zaposlitve vse bolj ustrezne izobrazbi ter po zaključku študija služijo kot vir delovnih izkušenj. Študentje na Danskem se zaposlujejo pod enakimi pogoji kot ostali zaposleni; njihov zaslužek je obdavčen. Pogoj za prejemanje štipendije (ki pripada vsakomur ko dopolni 18 let in se šola) pa je mesečno omejen dohodek, ki ga posameznik lahko prejme od dela. S tem Danska zagotavlja, da mladi dovolj časa posvetijo študiju. V kolikor se želijo za določeno obdobje bolj posvetiti delu, štipendijo lahko zamrznejo. Prehod v zaposlitev se na Danskem tako prične že v času študija. Delo in izobraževanje sta povezana procesa.

Slovenija sodi med države, ki nudijo brezplačno izobraževanje pod pogojem, da šolajoči se ni zaposlen ali prijavljen v register brezposelnih oseb. Če ta pogoj ni izpolnjen, posameznik tudi ni upravičen do denarne pomoči v obliki štipendije ali posojila. Skratka status študenta in delovne aktivnost se izključujeta. Obstaja pa v Sloveniji alternativa, ki

17: pogosto zaradi zakonskih določil – javni sektor

18: sposobnost komuniciranja, delo z ljudmi, znanje jezikov, splošna razgledanost, itd.

mladim omogoča dodaten zaslužek in delovne izkušnje v času študija. Ta alternativa je študentsko delo. Glavna značilnost, ki ga razlikuje od ostalih zaposlitev je neobdavčenost¹⁹. Študentje zaradi neobdavčenosti svojega dohodka (mladim) iskalcem redne zaposlitve pogosto predstavljajo konkurenco²⁰.

Delo preko študentskih servisov je značilno predvsem za poletni čas²¹, med letom pa za višje letnike in absolvente. Samo pridobivanje izobrazbe ima v Sloveniji večji pomen kot praktične delovne izkušnje. Problem v Sloveniji pa je verjetno tudi v tem, da delodajalci največkrat iščejo delavca (tudi preko študentskega servisa) za polni delovni čas. Delnih zaposlitev je še zelo malo. Osem urni delavnik pa je skoraj nemogoče združiti s študijskimi obveznostmi. Poleg tega je delo preko študentskega servisa največkrat v vlogi zaslužka, redkeje pa mladim nudi izobrazbi ustrezne delovne izkušnje. To kaže že ponudba del na študentskih servisih, ki je največkrat primerna nižji izobrazbi kot jo imajo tisti, ki ta dela opravljajo. S tem pa spet predstavljajo konkurenco mladim z nižjimi stopnjami izobrazbe, ki na zaposlitev zamenjajo čakajo.

19: Študentsko delo se je letos z novim dohodninskim zakonom nekoliko omejilo. Približno na polovico se je znižala študentska davčna olajšava, ki sedaj znaša enako kot splošna olajšava. Poleg tega se je pavzerjem pravica do dela preko študentskega servisa odvzela. S tem naj bi dosegli to, da se študente zaposluje na delovnih mestih, ki niso dolgotrajne narave in za polni delovni čas. V kolikor bodo ti delali na delovnih mestih za polni delovni čas in daljše obdobje pa bodo zaradi višine dohodka morali za opravljeno delo plačati davek.

20: Slovenski trg dela je še precej tog, zato večino bremena fleksibilnosti nosijo prav mladi. Znotraj mladinskega trga se pojavljajo različne skupine, ki si med seboj konkurirajo. Študentje (in dijaki) zaradi svoje cene (neobdavčeno delo) in fleksibilnosti (pripravljenost delati ob nenavadnih urah, dnevih in precej slabih razmerah) pogosto predstavljajo konkurenco iskalcem prve zaposlitve (predvsem tistim z nižjo in srednjo izobrazbo, pa tudi tistim s terciarno izobrazbo).

21: Po rezultatih raziskave Družbeni profil študentov in študentk Slovenije 2005 (glej Flere 2005) lahko sklepamo, da so dohodki študentov s Sloveniji precej nižji od dohodkov danskih študentov. V največji meri so dohodki študentov odvisni od njihovih staršev. Povprečni mesečni dohodki študentov treh slovenskih univerz so leta 2005 znašali približno 65.000 SIT. Od tega so več kot tretjino prispevali starši in sorodniki. Štipendije so predstavljale nekoliko manj od 30%. Študentsko delo okoli 20%. Drugo delo in drugi prihodki pa skupaj manj kot 20%. S študentskim delom so mladi tako mesečno zaslužili manj kot 15.000 SIT. Iz tega bi lahko sklepali, da povprečni študent dela preko študentskega servisa en mesec letno, verjetno v poletnem času.

3.8 Vključenost delodajalcev v izobraževalni sistem

Za dober izobraževalni sistem je pomembna enakovredna vključenost vseh deležnikov. V Sloveniji so deležniki visokega šolstva univerza, kot izvajalec sprememb, vlada oziroma ministrstvo za visoko šolstvo znanost in tehnologijo kot predlagatelj sprememb, študenti preko študentske organizacije Slovenije (ŠOS), predstavniki različnih vladnih organov, institucij za znanost in visoko šolstvo ter delodajalci. Sekundarni deležniki so še javnost, srednje šole, dijaki, starši, lokalne skupnosti in mediji (Miklavič in drugi 2006: 7–8). Delodajalci kot pomembni deležniki v visokem šolstvu niso bili formalno obravnavani do leta 2005, temveč so bili le omenjeni kot interesne skupine oz. uporabniki produkta visokega šolstva, t.j. diplomantov. Na srečanju ministrov za visoko šolstvo maja 2005 v Bergenu pa so bili prvič tudi formalno vključeni v bolonjski proces.

V prenovi šolstva v Sloveniji in Evropi so delodajalci do sedaj najmanj sodelovali. Predlogi za nadaljnje sodelovanje pa vključujejo: delovne prakse v podjetjih, učitelje iz prakse, študije primerov iz prakse, sodelovanje strokovnjakov iz prakse pri oblikovanju študijskih programov in načrtov (kurikulov). Poleg tega delodajalci pozivajo k bolj prožnemu študiju, večji mobilnosti in širšemu naboru kompetenc diplomantov.

Kot kaže se delodajalci bolj kot kdajkoli zanimajo za izobraževalni proces. Vendar pa so rezultati raziskave Delodajalci v bolonjskem procesu (2005 – 2006) v Sloveniji pokazali precej drugačno sliko (glej Miklavič in drugi 2006). Delodajalci (na anketo je odgovorilo 72 podjetij od 800 ogovorjenih) v večini zase menijo, da srednje dobro poznajo bolonjsko prenavo visokega šolstva (54%). Vendar pa se pri podrobnejših vprašanjih izkaže, da je njihovo poznavanje precej slabo. Skoraj 60% delodajalcev je namreč odgovorilo, da priloge k diplomi (eno najpomembnejših orodij komunikacije med obema sistemoma) ne poznajo dobro. Večina delodajalcev je odgovorila, da so do informacij o bolonjski reformi prišli samoiniciativno in da je bilo informiranje s strani vlade, natančneje Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo (ki naj bi po njihovem mnenju nosilo to odgovornost, saj je vlada tista, ki reforme uvaja) slabo. Skoraj 70% delodajalcev trdi, da od države niso bili informirani o prenovi visokega šolstva. O dosedanji povezavi med visokim šolstvom in gospodarstvom pa večina (45,8%) meni, da je bilo slabo. O

pomenu diplome pri izbiri kandidata, je kar 70% delodajalcev diplomo označilo zgolj kot formalnost, veliko večji pomen pa so pripisali delovnim izkušnjam. Kar tretjina vprašanih pri diplomantih najbolj pogoša določene osebnostne lastnosti, kot so odprtost do novosti, samoiniciativnost, prožnost, dinamičnost, prilagodljivost različnim situacijam. Najmanjši delež delodajalcev (11%) pa vidi največji problem pri zaposlovanju mladih diplomantov v previsokih stroških dela. 30% kot največji problem pri zaposlovanju diplomantov vidi neustrezne vsebine študijskih programov.

Z večjo vključenostjo delodajalcev v izobraževalni sistem se poveča tudi vsebinska primernost diplomantovega znanja. Leta 2004 je bilo uvedeno integralno financiranje študijske dejavnosti visokega šolstva. Na ta način naj bi se dosegala pozitivna zveza med financiranjem, kakovostjo in rezultati študija. To naj bi zmanjšalo brezposelnost med mladimi diplomanti, iskalci prve zaposlitve (ker bi že v času študija navezali stike z bodočimi delodajalci).

V Sloveniji terciarno izobraževanje postaja vse bolj povezano z gospodarstvom. Leta 1996 se je pri nas dokončno uveljavilo višje strokovno šolstvo, poseben segment terciarnega šolstva. Leta 2004 je že 42 šol ponujalo 20 različnih programov. 32 od teh je bilo ustanovljenih med leti 2000 in 2004. Kar polovica teh šol je privatnih. Geografsko so precej razpršene (decentralizacija terciarnega izobraževanja), kar mnogim olajša ali celo omogoči izobraževanje na terciarni ravni. Hkrati pa lahko skrbijo za razvoj posameznih regij. Število študentov v teh šolah hitro narašča. Od leta 2000 do 2005 je število naraslo s 4760 na 14246 študentov. Diplomante, ki jih je bilo leta 2003 1347, leta 2004 pa že 1829, je tudi gospodarstvo dobro sprejelo (Kovač Šebart in drugi 2005: 150).

Tudi podiplomski študij je vse bolj povezan s potrebami gospodarstva (projekt Podiplomski študij – Naj problemi postanejo izziv). Na ta način napreduje celotno gospodarstvo, hkrati pa mladi diplomanti podiplomskega študija lažje pridejo do zaposlitev na svojem področju.

Pri vključevanju delodajalcev v izobraževalni proces je potrebno paziti na avtonomijo univerz. Univerza ne sme postati zgolj orodje v rokah gospodarstvenikov. Njena vloga v družbi je veliko širša, saj mlade pripravlja na aktivno državljanstvo v demokratični družbi, prispeva k njihovi osebni rasti ter vzdržuje in razvija temeljno znanje (Miklavič in drugi 2006: 3).

3.9 Vlaganje v raziskave in razvoj

V Sloveniji je velik problem tudi v tem, da premalo vlaga v raziskave in razvoj. Da bi povečala gospodarsko rast se mora Slovenija bolj razviti na področju visokotehnološko intenzivnih dejavnosti, ki prinašajo večjo dodano vrednost in konkurenčnost gospodarstva. Za to bi morala relativno veliko vlagati v raziskave in razvoj, informacijsko-komunikacijske tehnologije ter inovacije (Oplotnik v Črnak-Meglič 2005: 13–14).

V raziskave in razvoj Slovenija vlaga po deležu BDP v primerjavi z EU precej majhen delež. Leta 2005 je bil delež BSP v Sloveniji po podatkih Eurostata enak 65% deleža v povprečju EU-25. Danska je leta 2005 po podatkih Eurostata v raziskave in razvoj vložila 2,44% BDP. Slovenija je vložila kar polovico manjši delež (1,22%). Poleg višine je problematična tudi učinkovitost teh vlaganj. V Sloveniji so premalo povezana z dejanskimi potrebami gospodarstva in preveč regionalno centralizirana. Rezultat sta slabi raziskovalni rezultati in neustrezno zagotavljanje znanja ter kvalifikacij. Posledica je šibka inovativnost podjetij. »Inovacijsko aktivnih je le petina podjetij, kar Slovenijo uvršča med zadnje štiri države razširjene EU« (Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko 2007: 19). Nadaljnja kazalnika premajhnega in neučinkovitega vlaganja v raziskave in razvoj ter slab prenos znanja sta majhno število patentov in nizek delež izvoza izdelkov visoke tehnologije. Po deležu raziskovalcev v zaposlenem prebivalstvu je Slovenija v zadnjem času celo nazadovala. Leta 2000 je dosegala 87% povprečja EU-25, leta 2004 samo še 67%. Po produktivnosti dela Slovenija zaostaja za povprečjem EU. Povprečna dodana vrednost EU-25 je 75 000 EUR, v Sloveniji pa le 24 180 EUR. Poleg strokovnjakov s tehničnih in naravoslovnih področij je v Sloveniji velik

potencial novih delovnih mest še v tako imenovani kreativni industriji. Ta bi zaposlovala predvsem družboslovce, humaniste in umetnike. Z digitalizacijo vsebin in storitev bi večala njihovo dostopnost ter na ta način dvigala konkurenčnost in prepoznavnost Slovenije, njenega gospodarstva, turističnih znamenitosti, proizvodov in storitev (Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko 2007: 15–16).

Nadaljnji pomembni dejavnik razvoja gospodarstva je razvoj podjetij. V Sloveniji se za ustanavljanje podjetij namenja premalo virov, malo je tudi investicij tujcev (tudi k temu bi lahko pripomogla večja prepoznavnost Slovenije). Poleg tega je za Slovenijo značilna velika smrtnost podjetij. K dvigu števila novo nastajajočih podjetij bi lahko veliko prispevala tudi vzpostavitev t.i. univerzitetnih predinkubatorjev (Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko 2007: 18). Že tri leta v okviru Univerze v Ljubljani deluje Ljubljanski univerzitetni inkubator. »Inkubator je organizacija, ki pomaga ustanavljati nova podjetja, jih razvijati in inkubirancem (podjetnikom) nuditi pomoč v obliki prostora, svetovanja in storitev ter jim ponuditi pomoč pri organizaciji poslovanja na osnovi tržno zanimive ideje. Univerzitetni inkubator deluje v okviru univerze ter izboljšuje prenos znanja na trg« (Ljubljanski univerzitetni inkubator 2007). Poleg Ljubljanskega je pred kratkim začel delovati še Univerzitetni inkubator Primorske. Tovrstne organizacije predstavljajo most med izobraževanjem in zaposlovanjem, poleg tega pa dvigujejo raven podjetniške kulture v Sloveniji. S pomočjo tovrstnih organizacij bo prehod mladih iz izobraževanja v zaposlitev v Sloveniji v prihodnje lahko uspešnejši.

4. Zaključek

V diplomski nalogi sem preverjala kako uspešen je prehod iz izobraževanja v zaposlitev v Sloveniji in na Danskem ter ugotavljala kateri so dejavniki, ki vplivajo na bolj ali manj uspešen prehod. Ugotovila sem, da se mladi na Danskem zaposlujejo precej mlajši kot v Sloveniji, stopnja brezposelnosti pa je precej nižja. Razlogov za uspešnejši prehod v zaposlitev na Danskem je veliko, vsi pa kažejo predvsem na drugačen odnos do dela in znanja kot ga imamo v Sloveniji.

V Sloveniji je bil delež brezposelnih med mladimi (15–24) leta 2005 skoraj dvakrat višji kot na Danskem. Delež žensk je bil v Sloveniji večji od deleža moških, na Danskem pa med spoloma ni bilo razlik. Danska ima najnižjo stopnjo mladinske brezposelnosti v Evropi, kljub temu pa sodi danska mladina med najaktivnejšo mladino v EU. V Sloveniji je delež aktivnih med mladimi precej nižji. Tudi po deležu zaposlenih med mladimi sodi Danska v vrh Evropskih držav. V Sloveniji je bil delež zaposlenih v starostni skupini od 15 do 24 let skoraj polovico manjši kot na Danskem.

Prehod iz izobrazbe v zaposlitev je v Sloveniji daljši, kot na Danskem, vendar pa je ujemanje zaposlitev z izobrazbo na Danskem slabše kot v Sloveniji. Visok odstotek zaposlitev, ki se ne ujemajo s posameznikovo izobrazbo med dansko mladino je verjetno povezan z zgodnjim zaposlovanjem le-te. Visok odstotek Danske mladine si v času šolanja poišče neko zaposlitev s skrajšanim delovnim časom. Pogodbe teh zaposlitev so enakovredne ostalim pogodbam s skrajšanim delovnim časom in se pojavljajo tako v registrih kot v statistikah o zaposlenih. V Sloveniji velik delež del, ki jih mladi opravljajo med šolanjem ni zabeleženih v registru Zavoda za zaposlovanje in se tudi ne upoštevajo v statistikah o zaposlenih. Za te zaposlitve, ali študentska dela, je po ponudbi dela sodeč, značilno veliko neujemanja z izobrazbo tistih, ki jih opravljajo. Torej lahko sklepamo, da so razlike v (ne)ujemanju izobrazbe in zaposlitve med obema državama manjše kot zglada na prvi pogled. Tudi če upoštevamo študentsko delo v Sloveniji, se Danska mladina precej bolj pogosto zaposluje kot Slovenska. V Sloveniji sta z izjemo

študentskega dela, procesa pravzaprav strogo ločena. To pa je lahko pomemben razlog za daljši prehod mladih iz izobraževanja v zaposlitev.

Poleg delovnih izkušenj in stika z bodočimi delodajalci zaposlitve v času študija mladim na Danskem dajejo tudi nekaj finančne neodvisnosti ter aktivnejši pristop do lastne prihodnosti. Samostojnost mladim na Danskem omogočajo tudi štipendije, ki jih prejema vsi polnoletni šolajoči se mladi. Po drugi strani mladi v Sloveniji precej dolgo ostajajo finančno odvisni od svojih staršev. Pomanjkanje samostojnosti pa lahko vpliva na manj aktiven pristop do lastne prihodnosti ter ob najmanjših težavah pri iskanju zaposlitve umik v neaktivnost.

Za slabši položaj mladih na trgu delovne sile v Sloveniji je v veliki meri kriv tudi trg dela. Ta je v Sloveniji še precej tog. Fleksibilizira se predvsem na račun mladih, saj se ti največkrat zaposlujejo v zaposlitvah za določen čas. Takšne zaposlitve trenutno služijo fleksibilizaciji Slovenskega trga delovne sile in predstavljajo kar tri četrtine vseh novih zaposlitev. V času gospodarskih težav se te zaposlitve najlažje ukinjajo, med brezposelnimi iskalci ponovne zaposlitve pa se posledično vse pogosteje pojavljajo ravno mladi. Danski trg dela je zelo fleksibilen, kar pomeni, da je tveganje brezposelnosti veliko, a je enakomerno porazdeljeno med celotno aktivno populacijo. Kljub temu, da tretjino delovno aktivnega prebivalstva vsako leto izgubi službo, to za posameznika ne predstavlja tako stresne situacije kot v Sloveniji. Danska država namreč za protitež ne varnim zaposlitvam, svojim državljanom nudi varnost zaposljivosti. Deregulacijo na področju zaposlovanja regulira s pomočjo izobraževanja in socialne varnosti. Danska za izobraževanje vlaga večji delež BDP kot Slovenija, poleg tega pa večji pomen daje tudi izobraževanju odraslih.

V zadnjem času se je v Sloveniji povečal delež visoko izobraženih brezposelnih iskalcev prve zaposlitve. Deloma je razlog v povečanju števila le-teh, saj je vpis v terciarno izobraževanje v zadnjih desetih letih močno povečal. Kot kaže pa trg dela v Sloveniji ne more zaposliti vseh diplomantov. Nekateri izobrazbeni profili namreč kot kaže ne ustrezajo potrebam na trgu. Rešitev tega problema je v boljši komunikaciji med

delodajalci, izobraževalnimi institucijami ter mladimi. Dolžnost države pa je da za visoko izobražen kader pomaga ustvariti primerna delovna mesta. Slovenija premalo vlaga v raziskave in razvoj ter v ustanavljanje podjetij. V raziskave in razvoj Slovenija vlaga polovico manjši delež BDP kot Danska.

V diplomski nalogi sem ugotovila, da je prehod v zaposlitev na Danskem bolj uspešen kot v Sloveniji. Glavni razlog je v odnosu do izobraževanja in zaposlovanja, ki ga imamo v Sloveniji. Gre za odnos države, delodajalcev in nenazadnje mladih samih. Proces sta v Sloveniji ločena, vključenost delodajalcev v izobraževalni proces je premajhna. Izobraževanje in zaposlovanje sta največkrat ločena procesa. Mladi pa o bodoči zaposlitvi ne razmišljajo dovolj zgodaj. Za izboljšanje situacije je pomembna aktivacija vseh deležnikov, delodajalcev, mladih, izobraževalnih institucij in države. Pomembno je, da imajo vse strani od medsebojnega sodelovanja koristi in seveda temu ustrezne odgovornosti. Če bo znanje diplomantov ustrezalo potrebam delodajalcev, jih bodo ti raje zaposlovali. Prednost mladih je ravno v svežem znanju, ki je lahko z ustrezno komunikacijo med deležniki primerno trenutnim potrebam na trgu. Kot pomemben most med izobraževanjem in zaposlovanjem se v zadnjem času ustanavljajo t.i. univerzitetni inkubatorji. Ti mladim diplomantom pomagajo pri ustanavljanju lastnih podjetij in so dobrodošla novost na našem trgu.

5. Literatura in viri:

- Bevc, Milena (2003): Učinkovitost in pravičnost visokošolskega izobraževanja v Sloveniji. *Teorija in praksa* 40(1). Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20031bevc.pdf> (10. oktober 2007).
- Črnak-Meglič, Andreja, ur. (2005): *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*. Maribor: Založba Aristej.
- Državne štipendije in posojila za študente na Danskem (2007): *State Education Grant and Loan Scheme in Denmark (SU)*. Dostopno na <http://www.su.dk/index.html?in-english/default.html> (10. oktober 2007).
- European Commission (2002): *Employment in Europe 2002*. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Dostopno na http://ec.europa.eu/employment_social/news/2002/sep/employment_in_europe2002.pdf (11. oktober 2007).
- European Commission (2005): *Key Data on Education in Europe 2005*. Luxemburg: Office for Official Publication of the European Communities. Dostopno na http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/052EN/002_introduction_052EN.pdf (1. december 2007).
- European Commission (2006): *Employment in Europe 2006*. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Dostopno na http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/employ_2006_en.htm (10. oktober 2007).
- Eurostat (2003a): *Education across Europe 2003*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-58-04-869/EN/KS-58-04-869-EN.PDF (10. oktober 2007).
- Eurostat (2003b): *Young People's social origin, educational attainment and labour market outcomes in Europe. Youth transitions from education to working life in Europe, part III*. Statistics in Focus. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-03-006/EN/KS-NK-03-006-EN.PDF (1. december 2007).
- Eurostat (2007a): *Educational attainment by sex*. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/edtr/educ/educ_indic&langu

- [age=en&product=EU_MASTER_education_training&root=EU_MASTER_education_training&scrollto=0](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=STRIND_EMPLOI&root=STRIND_EMPLOI/emploi/em051) (1. december 2007).
- Eurostat (2007b): *Life long learning (adult participation in education and training)*. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=STRIND_EMPLOI&root=STRIND_EMPLOI/emploi/em051 (1. december 2007).
  - Eurostat (2007c): *Tertiary students (ISCED 5–6) by field of education and sex*. Extraction. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/edtr/educ/educ_isced97&language=en&product=EU_MASTER_education_training&root=EU_MASTER_education_training&scrollto=0 (10. oktober 2007).
  - Eurostat (2007d): *Young Europeans through statistics*. 24–25 March: youth Summit in Rome. News release 44/2007. Eurostat. Dostopno na http://www.eds-destatis.de/en/press/download/07_03/044-2007-03-23.pdf (10. oktober 2007).
  - Filipović, Maša (2005): *Stanovanjske razmere in stanovanjski standard družin z otroki in mladino*. V Andreja Črnak-Meglič (ur.): *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*, 189–204. Maribor: Založba Aristej.
  - Flere, Sergej (2005): *Družbeni profil študentov Slovenije. Poročilo o rezultatih raziskave v letu 2005*. Maribor: Študentska organizacija Slovenije. Dostopno na <http://www.studentska-org.si/files/2006-02-profil-studentov-2005.pdf> (1. december 2007).
  - Iacovou, Marija (2001): *Leaving home in the EU*. Institut for Social and Economic Research (ISER). Working Paper No. 2001-18. Dostopno na <http://www.iser.essex.ac.uk/pubs/workpaps/pdf/2001-18.pdf> (10. oktober 2007).
  - Jensen, Hans in Jørn Neergaard Larsen (2007): *The Nordic labour markets and the concept of flexicurity*. Dostopno na www.da.dk/SuperShowAttachment.asp?PID=20051011114400NRO (10. oktober 2007).
  - Kanjuro-Mrčela, Aleksandra in Miroljub Ignjatović (2004): *Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja – potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti*. V Ivan Svetlik in Branko Ilič (ur.): *Razpoke v zgodbi o uspehu*, 230–258. Ljubljana: Založba Sophia.
  - Kovač Šebart, Mojca, Slavko Gaber in Alojz Pluško (2005): *Izobraževanje in izobraženost*. V Andreja Črnak-Meglič (ur.): *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*, 125–159. Maribor: Založba Aristej.

- Kramberger, Anton (2004): *Trendi zaposljivosti in brezposelnosti za diplomante FDV po letu 1990*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno na http://dk.fdv.uni-lj.si/Studijefdv/pdfs/Studije_FDV_2004_1.pdf (10. Oktober 2007).
- Liddle, Roger in Frederic Lerais (2007): *Evropska družbena realnost*. Posvetovalni dokument urada svetovalcev za evropsko politiko. Dostopno na http://ec.europa.eu/citizens_agenda/social_reality_stocktaking/docs/background_document_sl.pdf (10. oktober 2007).
- Limkilde-Kjaer, Anitta, ur. (2005): *Facts and Figures 2005. Education indicators Denmark 2005*. UNI-C Statistics and Analysis. Dostopno na <http://pub.uvm.dk/2005/facts/87-603-2520-8.pdf> (10. oktober 2007).
- Ljubljanski univerzitetni inkubator (2007): *Predstavitev LUI*. Dostopno na www.lui.si (3. december 2007).
- Miklavič, Klemen, Matija Nendl, Vesna Tušar in Primož Zupan (2006): *Bolonjski proces: med delodajalci in visokim šolstvom*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani. Dostopno na <http://www.sou-lj.si/problematika/dokumenti/Bolonjski%20proces%20-%20Med%20delodajalci%20in%20visokim%20solstvom.pdf> (11. oktober 2007).
- Mueller, Walter, Irena Kogan, Frank Kalter, Frank Schubert, Cristina Iannelli, Emer Smyth, Maartin Wolbers, Markus Gangl in Christiane Kluegel (2002): *Indicators on School to Work Transition in Europe. Evaluation and Analyses of the LFS 2000 Ad Hoc Module Data on School to Work Transitions: Indicator Report*. Mannheim: MZES, Mannheim Centre for European Social Research. Dostopno na http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/papers/LFS_indicator_report.pdf (10. oktober 2007).
- Quintini, Glenda, John P. Martin in Sebastien Martin (2007): *The Changing Nature of the School to Work Transition Process in OECD Countries*. Discussion Paper No. 2582. Bonn: Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit (IZA). Dostopno na www.oecd.org/dataoecd/5/32/38187773.pdf (11. oktober 2007).
- Sicherl, Pavle (2003): *Fleksibilnost dela. Primerjalna analiza*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko (2007): *Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013*. Dostopno na http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/KOHEZIJA/kohezija-200207/op-ess_vlada-150207_koncno.pdf (10. Oktober 2007).

- Spruk, Viljem (2005): *Napoved zaposlovanja za leto 2005 (Rezultat ankete LP ZAP)*. Zavod RS za zaposlovanje. Dostopno na <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/Analize/2005/LPZAP2005.pdf> (11. Oktober 2007).
- SURS (Statistični urad RS) (2005a): *Izobraževanje, štipendisti, 31.12.2005*. Statistične informacije. Dostopno na <http://www.stat.si/doc/statinf/09-si-035-0601.pdf>. (10. oktober 2007).
- SURS (Statistični urad RS) (2005b): *Statistični portret Slovenije v EU*. Dostopno na http://www.stat.si/doc/pub/portret_slo-eu_2005.pdf (10. oktober 2007).
- SURS (Statistični urad RS) (2006): *Statistični letopis Republike Slovenije 2006*. Dostopno na http://www.stat.si/letopis/index_vsebina.asp?leto=2006&jezik=si (1. december 2007).
- Trbanc, Martina (2005): *Zaposlovanje in brezposelnost mladih*. V Andreja Črnak-Meglič (ur.): *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*, 161–187. Maribor: Založba Aristej.
- UMAR (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj) (2006): *Pomladansko poročilo 2006*. Dostopno na <http://www.umar.gov.si/public/analiza/spoml06/porocilo06.pdf> (10. oktober 2007).
- Ule, Mirjana (2004): *Nove vrednote za novo tisočletje. Sprememba življenjskih in vrednotnih orientacij mladih v Sloveniji*. *Teorija in praksa* 41(1–2), 352–360.
- Verša, Doroteja in Viljem Spruk (2004): *Mladi diplomanti na trgu delovne sile*. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Dostopno na <http://www.ess.gov.si/SLO/Dejavnost/Analize/2004/MladiDiplomanti.pdf> (1. december 2007).
- Volk, Milena (2003): *Stanovanjske razmere mladih*. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Volk-Milena.PDF> (10. oktober 2007).
- Zgaga, Pavel (2004): *Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja 1981–2004*. Raziskava za pripravo strategije razvoja RS. Center za študij edukacijskih strategij. Pedagoška fakulteta. Univerza v Ljubljani. Dostopno na <http://www.umar.gov.si/projekti/srs/eksp-raz/PZgaga.pdf> (11. oktober 2007).

- ZRSZ (Zavod RS za zaposlovanje) (2000): *Letno poročilo 2000*. Dostopno na <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp00/tabele/t12n.htm> (10. oktober 2007).
- ZRSZ (Zavod RS za zaposlovanje) (2005): *Letno poročilo 2005*. Dostopno na <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp05/Slovenija/index-slo.htm> (9. oktober 2007).
- ZRSZ (Zavod RS za zaposlovanje) (2006): *Letno poročilo 2006*. Dostopno na <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp06/Slovenija/Slo/08-gibanje-zaposlovanja.htm> (9. oktober 2007).
- ZRSZ (Zavod RS za zaposlovanje) (2007a): *Kategorije registriranih brezposelnih oseb, september 2007*. Statistične informacije. Dostopno na <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatisticniPodatki/MesecneInformacije/MesecneInformacije.htm> (10. oktober 2007).
- ZRSZ (Zavod RS za zaposlovanje) (2007b): *Podatki za brezposelne, stare do 30 let, s VII. Stopnjo izobrazbe, ob koncu leta 2006*. Dostopno na [www.kajpami.si/content/BPP_mladi_diplomanti_2006\(1\).xcl_tabela.xls](http://www.kajpami.si/content/BPP_mladi_diplomanti_2006(1).xcl_tabela.xls) (10. oktober 2007).
- ZRSZ (Zavod RS za zaposlovanje) (2007c): *Povprečno število brezposelnih oseb po nazivu poklicne oz. strokovne izobrazbe od leta 2002 do leta 2006*. Dostopno na [www.kajpami.si/content/Zavod_za_zaposlovanje_FD_V_2002_2006\(1\).xls](http://www.kajpami.si/content/Zavod_za_zaposlovanje_FD_V_2002_2006(1).xls) (3. december 2007).
- ZRSZ (Zavod RS za zaposlovanje) (2007d): *Informacije s tabelarnim pregledom*. Dostopno na <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatisticniPodatki/MesecneInformacije/MesecneInformacije.htm> (3. December 2007).

6. Priloga

Priloga A: Vpis po študijskih področjih – dodiplomski visokošolski študij

Študijsko leto	1985/86	1991/92	1996/97	1999/2000	2003/2004
Izobraževanje; izobraževanje učiteljev	4,20%	16,50%	13,00%	10,60%	10,10%
Humanistika in umetnost	7,80%	8,20%	6,80%	7,10%	8,00%
Družbene in poslovne vede, pravo	32,10%	29,30%	42,30%	44,10%	42,20%
Naravoslovne vede, mat. in računalništvo	10,00%	12,30%	6,60%	5,40%	5,70%
Tehnika, pr. tehnologije in gradbeništvo	29,60%	18,20%	15,20%	17,10%	16,80%
Kmetijstvo in veterina	7,50%	6,40%	4,60%	2,70%	3,10%
Zdravstvo in sociala	6,90%	6,80%	6,80%	7,20%	7,70%
Storitve	1,90%	2,30%	4,60%	5,70%	6,40%
Skupaj	100,00%	100,00%	99,90%	99,90%	100,00%

Vir: Zgaga 2004.

Priloga B: Število brezposelnih diplomatov po študijskih smereh:

Povprečno št. brezposelnih oseb po nazivu poklicne oz. strokovne izobrazbe od leta 2002 do 2006					
	2002	2003	2004	2005	2006
78321 univerzitetni diplomirani sociolog analitsko-teoretske smeri	20	16	18	19	12
78322 univerzitetni diplomirani sociolog kadrovsko-menedžerske smeri	11	17	11	13	13
78325 univerzitetni diplomirani sociolog za družboslovno informatiko	0	0	0	4	1
78326 univerzitetni diplomirani sociologi	26	43	68	67	79
78351 univerzitetni diplomirani politolog za družbeno politiko	10	10	10	11	12
78352 univerzitetni diplomirani politolog za mednarodno politiko	4	5	6	8	7
78353 univerzitetni diplomirani obramboslovec	5	6	7	7	6
78354 univerzitetni diplomirani politolog	35	66	77	89	91
78361 univerzitetni diplomirani novinar	35	44	50	49	46
78362 univerzitetni diplomirani komunikolog	28	38	48	45	52
78372 univerzitetni diplomirani kulturolog	5	11	17	25	28
71101 univerzitetni diplomirani inženir lesarstva	21	22	24	22	19
72201 univerzitetni diplomirani inženir strojništva	72	70	66	65	68
72501 univerzitetni diplomirani inženir elektrotehnike	42	48	54	45	50
72601 univerzitetni diplomirani inženir računalništva in informatike	7	4	10	12	8
73001 univerzitetni diplomirani inženir kemijske tehnologije	25	23	26	24	28
73012 univerzitetni diplomirani biokemik	2	2	2	4	3
73021 univerzitetni diplomirani kemik	10	12	15	12	11
73101 magister farmacije, dodiplomski	1	2	2	3	5
74001 univerzitetni diplomirani inženir tekstilne tehnologije	29	25	26	37	32
75203 univerzitetni diplomirani inženir gradbeništva	4	9	13	10	6
77001 univerzitetni diplomirani ekonomist	244	340	400	407	405
77201 univerzitetni diplomirani pravnik	175	220	298	302	320
79401 doktor medicine	27	30	29	22	20

Vir: ZRSZ 2007c.

Priloga C: Povprečna čakalna doba brezposelnih diplomantov po smereh terciarnega izobraževanja

Povp. čakalna doba (v mesecih) od leta 2003 do 2006	Dec.03	Dec.04	Dec.05	Dec.06
78321 univerzitetni diplomirani sociolog analitsko-teoretske smeri	18,2	18,3	29,7	32,6
78322 univerzitetni diplomirani sociolog kadrovsko-menedžerske smeri	9,6	16,3	15,9	11,6
78325 univerzitetni diplomirani sociolog za družboslovno informatiko	2,0	0,0	12,0	2,0
78326 univerzitetni diplomirani sociologi	7,3	9,4	9,7	11,2
78351 univerzitetni diplomirani politolog za družbeno politiko	25,9	47,1	54,5	29,9
78352 univerzitetni diplomirani politolog za mednarodno politiko	8,5	14,3	15,7	22,0
78353 univerzitetni diplomirani obramboslovec	50,3	49,3	75,8	57,8
78354 univerzitetni diplomirani politolog	8,6	8,3	10,4	9,6
78361 univerzitetni diplomirani novinar	15,8	16,0	24,2	26,1
78362 univerzitetni diplomirani komunikolog	8,4	7,8	9,2	13,1
78372 univerzitetni diplomirani kulturolog	5,2	7,3	9,8	12,4
71101 univerzitetni diplomirani inženir lesarstva	25,0	20,9	25,3	14,1
72201 univerzitetni diplomirani inženir strojništva	24,1	22,1	25,0	25,1
72501 univerzitetni diplomirani inženir elektrotehnike	10,5	18,5	12,8	16,0
72601 univerzitetni diplomirani inženir računalništva in informatike	2,3	5,1	11,3	18,3
73001 univerzitetni diplomirani inženir kemijske tehnologije	11,4	10,8	14,5	16,0
73012 univerzitetni diplomirani biokemik	5,0	1,3	4,8	2,0
73021 univerzitetni diplomirani kemik	15,4	16,2	12,4	33,0
73101 magister farmacije, dodiplomski	6,0	25,0	10,8	10,5
74001 univerzitetni diplomirani inženir tekstilne tehnologije	10,6	10,1	15,0	18,8
75203 univerzitetni diplomirani inženir gradbeništva	6,7	15,4	11,4	3,6
77001 univerzitetni diplomirani ekonomist	10,7	12,1	13,9	14,7
77201 univerzitetni diplomirani pravnik	8,4	8,7	10,6	10,9
79401 doktor medicine	16,8	30,4	29,0	34,7

Vir: ZRSZ 2007c.

Priloga D: Indeks varovanja zaposlitve v izbranih letih

Leto	1995	1998	2001	2002	2003	2004
Indeks varovanja zaposlitve (skupaj)	4,1	3,1	3,1	3,1	2,7	2,7
Zaposlovanje za nedoločen čas	4	4	4	4	2,7	2,7
Zaposlitev za določen čas	3,8	1,3	1,3	1,3	2	2

Vir: UMAR 2006.

Priloga E: Število na Zavodu prijavljenih potreb po diplomantih terciarnega izobraževanja po smereh izobrazbe

Število potreb od leta 2002 do 2006	2002	2003	2004	2005	2006
78321 univerzitetni diplomirani sociolog analitsko-teoretske smeri	28	16	14	18	12
78322 univerzitetni diplomirani sociolog kadrovsko-menedžerske smeri	15	16	19	26	30
78325 univerzitetni diplomirani sociolog za družboslovno informatiko	3	3	1	2	6
78326 univerzitetni diplomirani sociologi	96	102	118	148	162
78351 univerzitetni diplomirani politolog za družbeno politiko	7	14	15	11	6
78352 univerzitetni diplomirani politolog za mednarodno politiko	7	5	11	11	3
78353 univerzitetni diplomirani obramboslovec	7	4	6	7	5
78354 univerzitetni diplomirani politolog	52	60	104	151	105
78361 univerzitetni diplomirani novinar	110	150	141	176	157
78362 univerzitetni diplomirani komunikolog	91	98	134	208	170
78372 univerzitetni diplomirani kulturolog	3	10	15	26	18
71101 univerzitetni diplomirani inženir lesarstva	72	68	68	73	54
72201 univerzitetni diplomirani inženir strojništva	635	710	735	792	709
72501 univerzitetni diplomirani inženir elektrotehnike	478	455	577	591	544
72601 univerzitetni diplomirani inženir računalništva in informatike	422	381	383	399	421
73001 univerzitetni diplomirani inženir kemijske tehnologije	120	125	117	122	117
73012 univerzitetni diplomirani biokemik	6	10	24	27	23
73021 univerzitetni diplomirani kemik	64	78	89	117	101
73101 magister farmacije, dodiplomski	179	207	270	199	209
74001 univerzitetni diplomirani inženir tekstilne tehnologije	55	52	43	52	42
75203 univerzitetni diplomirani inženir gradbeništva	203	215	256	265	386
77001 univerzitetni diplomirani ekonomist	2339	2487	2900	3074	3114
77201 univerzitetni diplomirani pravnik	1419	1243	1565	1740	1702
79401 doktor medicine	558	553	637	721	793

Vir: ZRSZ 2007c.